

POLISH-UKRAINIAN FOUNDATION «**THE INSTITUTE OF INTERNATIONAL ACADEMIC AND SCIENTIFIC COOPERATION**»

THEOLOGICAL ACADEMY OF THE UNIVERSITY OF CARDINAL STEFAN WYSHINSKY IN WARSAW

FUNDACJA ADD

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

Збірник наукових есе учасників наукового стажування

**Варшава, Республіка Польща
2021**

Академічна доброчесність: виклики сучасності : збірник наукових есе учасників дистанційного етапу наукового стажування для освітян (Республіка Польща, Варшава, 18.10 – 26.11.2021) / уклад. Ю. Главчева; Польсько-українська фундація «Інститут Міжнародної Академічної та Наукової Співпраці»; Духовна Академія Університету Кардинала Стефана Вишинського; Фундація ADD. Варшава, 2021. 128 с.

Укладач: ГЛАВЧЕВА Ю. М., PhD, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

У збірнику викладено матеріали наукових есе учасників стажування, організованого Польсько-українською Фундацією – Інститут Міжнародної Академічної та Наукової Співпраці спільно з Духовною Академією Університету Кардинала Стефана Вишинського у Варшаві та польською Фундацією ADD.

Метою стажування є ознайомлення із європейськими підходами щодо питання наукового плагіату і популяризація академічної доброчесності, а також підвищення кваліфікації освітян та поглиблення співпраці в академічній та науковій галузі між Україною та Польщею.

У збірнику розглядаються основні проблеми академічної доброчесності в навчальних та наукових роботах, що пов'язано з інтенсивною комп'ютеризацією та інформатизацією всіх аспектів людського життя.

ЗМІСТ

ПРО ОРГАНІЗАТОРІВ	7
Андрусик О. О.	8
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ – ЗАПОРУКА ЯКОСТІ ОСВІТИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	8
Білецька Т. О.,.....	13
Орлова В. В.	13
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНОГО КОНТРОЛЮ НАУКОВЦІВ	13
Бохонко Р. Л.....	19
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У ЛЬВІВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ МЕДИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО	19
Височин І. В.,.....	23
Жук Т. В.	23
АКАДЕМІЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ: ДОСВІД США ТА ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА	23
Доскіч Л. С.....	28
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В ОСВІТНЬ-НАУКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	28
Дунець Ю. В.	31
СУТНІСТЬ І ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ЦІННОСТІ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ.....	31
Карабінюк М. М.	34
ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ПЛАГІАТУ В СТУДЕНТСЬКИХ КАРТОГРАФІЧНИХ ПРАЦЯХ.....	34
Колдунов Я. В.....	39
СИНТЕЗ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ ЯК ПРЕВЕНТИВНА СТРАТЕГІЯ ІЗ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ОСВІТНЬО-НАУКОВОМУ ПРОСТОРИ УКРАЇНИ.....	39

Кравченко В. Ю.....	43
ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ТА НАУКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ	43
Кузнецова Т. В.....	48
МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ: АНАЛІЗУВАННЯ ПОНЯТЬ ПЛАГІАТУ, САМОПЛАГІАТУ ТА ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКИХ ПРАВ В АКАДЕМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ	48
Кулагін О.О.....	53
ДОСВІТ УПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ БОРОТЬБИ З ПОРУШЕННЯМ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ВИШИХ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ	53
Кулік Т. І.	58
АНАЛІЗ ПРИЧИН НЕДОБРОЧЕСНОЇ ПОВЕДІНКИ УЧАСНИКІВ НАУКОВОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ.....	58
Липак Г. І.....	63
ВТІЛЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ: ДОСВІД УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ	63
Меленевич А. Я.	68
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ – ЗАПОРУКА ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ	68
Минчинська І. В.	72
ЗАПОБІГАННЯ ПОРУШЕННЮ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ОНЛАЙН-НАВЧАННЯ.....	72
Михалойко І. С.	76
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ	76
Нетроніна О. В.,.....	82
Абраїмова О. Є.	82
МОЖЛИВІ ПРИЧИНИ АБО ФАКТОРИ, ЩО СПРИЯЮТЬ ПОРУШЕННЮ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ.....	82

Нікітенко А. І.	87
ДО ПИТАННЯ ПРИХОВАНОГО ПЛАГІАТУ В ІСТОРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ	87
Оконченко О. М.,	91
Заяць А. Є.	91
ВРАХУВАННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ДЛЯ ОПРАЦЮВАННЯ ГРАФІЧНИХ РЕКОНСТРУКЦІЙ АРХІТЕКТУРНОГО ІСТОРИЧНОГО СЕРЕДОВИЩА ТА НЕРУХОМИХ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ	91
Охабська І. І.	96
ПИТАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ	96
Петров П. Г.	99
ДОСВІД УПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ДНІПРОВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА: НОРМАТИВНО-ТЕХНІЧНА СКЛАДОВА	99
Расторгуєва М. Й.	103
ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД УПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ТА ЇЇ МОТИВАЦІЇ СЕРЕД СТУДЕНТІВ ФАКУЛЬТЕТУ ІНТЕГРОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ХЕРСОНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ	103
Рибчак З. Л.	107
ВПРОВАДЖЕННЯ ПЕРЕВІРКИ НА АКАДЕМІЧНУ ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ЗАПОРУКА ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ	107
Степаненко Т. В.	110
ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ХАРКІВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ВНУТРІШНІХ СПРАВ	110
Чаркіна Т. І.	115
ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ	115

Шевченко-Макаренко О. П.	120
НЕОБХІДНІСТЬ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ОСВІТНЄ ТА НАУКОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	120
Ярмак Т. В.,.....	124
Холодова О. О.,	124
Сук О. Є.....	124
ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК МОРАЛЬНИЙ ВИМІР УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	124
ОПУБЛІКОВАНІ ТЕЗИ ТА ЕСЕ, А ТАКОЖ РОЗМІЩЕНІ НА ВЕБ- СТОРІНКАХ МАТЕРІАЛИ НАДАЮТЬСЯ НА ІСНУЮЧИХ УМОВАХ І В НАЯВНІЙ ФОРМІ	128

ПРО ОРГАНІЗАТОРІВ

Польсько-українська фундація «Інститут Міжнародної Академічної та Наукової Співпраці» (ІМАНС, REGON 36590701300000) є неурядовою та некомерційною організацією, створеною на засадах добровільності, гуманності та гласності. Метою створення та діяльності ІМАНСу є сприяння розвитку потенціалу та підвищення академічної мобільності науковців та фахівців на арені міжнародної освіти.

Місце проведення стажування: державний вищий навчальний заклад Республіки Польща – Духовна Академія Університету Кардинала Стефана Вишинського у Варшаві (REGON 006237430).

Проходження стажування забезпечує освітня Fundacja ADD (Варшава, KRS: 0000502104), метою діяльності якої є сприяння адаптації та інтеграції українських мігрантів за кордоном.

*Андрусик О. О.,
викладач, аспірант кафедри психології,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ – ЗАПОРУКА ЯКОСТІ ОСВІТИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Визначальним показником розвитку будь-якої держави є високий рівень освіти громадян. Освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями та культурою [8].

Право на освіту надається людині відповідно до частин 1 та 2 статті 53. Конституції України: «Кожен має право на освіту. Повна загальна та середня освіта є обов'язковою» [4]. Однак, відповідно до частин 1 та 2 статті 4. Закону «Про вищу освіту»: «Кожен має право на вищу освіту. Громадяни України мають право безоплатно здобувати вищу освіту в державних і комунальних закладах вищої освіти на конкурсній основі відповідно до стандартів вищої освіти, якщо певний ступінь вищої освіти громадянин здобуває вперше за кошти державного або місцевого бюджету» [6]. Але, хоча держава і гарантує право на освіту, в Україні її стан є занедбаним, тому задля її подальшого розвитку та відповідності міжнародним стандартам система освіти потребує змін.

Успішність університету залежить не лише від його місця у рейтингах, а й від сприйняття його студентським, науковим та суспільним середовищем загалом. Однією з умов здобуття хорошої репутації є академічна доброчесність. Згідно зі статтею 42. Закону України «Про освіту» академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання і провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [7]. Напрямами досягнення академічної

доброчесності відповідно до цього закону є: адекватність та добросовісність оформлення посилань у наукових текстах, дотримання законодавства про авторське право й суміжні права, надання достовірної інформації та об'єктивність оцінювання результатів навчання. Серед фундаментальних цінностей академічної доброчесності виділяють такі: чесність – академічні спільноти доброчесності просувають пошук істини й знання через інтелектуальну та особисту чесність у процесі навчання, викладання, наукових досліджень і надання сервісів по дорученню адміністрації; довіра – академічні спільноти доброчесності стимулюють і покладаються на клімат взаємної довіри. Клімат довіри заохочує і підтримує вільний обмін ідеями, який у свою чергу дає можливість науковим пошукам реалізуватися найповнішою мірою; справедливість – академічні спільноти доброчесності встановлюють чіткі й прозорі очікування, стандарти й практики для підтримання справедливості у стосунках між студентами, викладачами та адміністративним персоналом; повага – академічні спільноти доброчесності цінують інтерактивну, кооперативну та партисипативну природу навчання і пізнання. Вони шанують та вважають за належне розмаїття думок та ідей; відповідальність - академічні спільноти доброчесності покладаються на принципи особистої відповідальності, що підсилюється готовністю окремих осіб і груп подавати приклад відповідальної поведінки. Підтримують взаємно узгоджені стандарти, а також вживають належних заходів у випадку їхнього недотримання; мужність - для розбудови й підтримання академічних спільнот доброчесності потрібно більше, ніж просто вірити в фундаментальні цінності. Трансформація цінностей від розмов про них до відповідних дій, їхнє відстоювання в умовах тиску і труднощів потребує рішучості, цілеспрямованості і мужності [1].

Для якісної зміни системи вищої освіти необхідно розробити нові підходи до навчання та викладання, утвердити норми чесності та етичних цінностей в освітньому процесі і науковій діяльності, створити нові механізми побудови комунікації в закладах вищої освіти, що сприятиме формуванню високої

академічної культури, носіями якої будуть науково-педагогічні і наукові працівники та здобувачі освіти.

В Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини питання академічної доброчесності регулюється «Етичним кодексом» [2], «Кодексом академічної доброчесності» [3], Рекомендаціями для підтримки академічної доброчесності, «Методичними рекомендаціями щодо дотримання академічної доброчесності на факультеті соціальної та психологічної освіти» [5]. На факультеті соціальної та психологічної освіти створено «Групу сприяння академічній доброчесності» з метою популяризації дотримання академічної доброчесності серед здобувачів та НПП.

З метою моніторингу дотримання академічної доброчесності учасниками освітнього процесу цього кодексу створено Комісію з питань академічної доброчесності, яка має чітку процедуру розгляду питання щодо порушення академічної доброчесності.

На факультеті соціальної та психологічної освіти розроблено та впроваджено проєкт «Академічна доброчесність як складова якості освітнього процесу в умовах ЗВО», на основі гранту від Британської ради для реалізації студентських ініціатив (для розуміння основ наукових досліджень, проєктного менеджменту та самопрезентації студентів, усвідомлення необхідності середовища, в якому чесність є однією з головних цінностей та формування спільноти студентів, для яких прояви академічної недоброчесності є неприйнятними). До роботи над проєктом залучені аспіранти, наукові керівники, НПП факультету, Студентська рада факультету, Наукове товариство аспірантів та докторантів та ін.

Для протидії порушення академічної доброчесності в університеті затверджений «Порядок перевірки на наявність академічного плагіату у дисертаційних роботах, поданих до розгляду в спеціалізовані вчені ради Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини». Дисертаційні роботи перевіряють із використанням програми «Unicheck» (безкоштовно) на наявність запозичень із текстів, присутніх в базах Університету,

базах інших закладів вищої освіти та в Інтернеті, та розміщують на вебсайті університету в розділі «Разові спеціалізовані вчені ради». Випускні кваліфікаційні роботи перевіряють із використанням програми «Anti-Plagiarism v-15.257».

Як інструмент протидії порушенням академічної доброчесності на ОНП «Психологія» навчальний курс «Методологія та методика наукових досліджень» містить теми про академічну доброчесність, а також здобувачам пропонується вибірковий курс «Академічна доброчесність та академічне письмо».

З метою популяризації академічної доброчесності серед здобувачів вищої освіти організовуються заходи: інформування здобувачів вищої освіти, викладачів та науковців про положення Кодексу, необхідність дотримання правил академічної етики та підвищення відповідальності за недотримання норм цитування, наслідки вчинення плагіату та інших видів академічних порушень. Проводяться опитування щодо впровадження політики академічної доброчесності.

Вагому роль у популяризації академічної доброчесності відіграє дотримання принципів академічної доброчесності викладачами кафедри психології, що забезпечує реалізацію ОНП «Психологія», які власним прикладом, підвищуючи кваліфікацію щодо ознайомлення з європейськими підходами щодо питання наукового плагіату (наукове стажування «Академічна доброчесність» при польсько-українській фундації «Інститут Міжнародної Академічної та Наукової Співпраці» спільно із Вищим Семінаріумом Духовним університетом UKSW у Варшаві) та участі в онлайн курсі «Академічна доброчесність в університеті», роз'яснюють, що порушення академічної доброчесності є неприпустимим. Політика дисципліни на основі дотримання принципів академічної доброчесності прописується у силабусах навчальних дисциплін.

Відповідальність за порушення академічної доброчесності регульовано «Кодексом академічної доброчесності УДПУ імені Павла Тичини» та «Методичними рекомендаціями щодо дотримання академічної доброчесності на факультеті соціальної та психологічної освіти. За порушення академічної доброчесності науково-педагогічні працівники Університету, відповідно до статті

42. Закону України «Про освіту», можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності: відмова у присудженні наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання; позбавлення присудженого наукового ступеня чи присвоєного вченого звання; відмова в присвоєнні або позбавлення присвоєної кваліфікаційної категорії; позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади [7].

Отже, використання цих та ряду інших інструментів стимулювання підвищення академічної доброчесності сприятиме збільшенню довіри до української академічної науки загалом та підвищенню рівня якості освіти в ЗВО зокрема.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кодекс академічної доброчесності національного агентства із забезпечення якості вищої освіти : веб сайт. URL: <http://surl.li/arbui> (дата звернення 13.11.2021).

2. Етичний кодекс : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/QRfmA3G> (дата звернення 10.11.2021).

3. Кодекс академічної доброчесності : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/ARFmNsp> (дата звернення 10.11.2021).

4. Конституція України : станом на 10 листоп. 2021 р. / Верховна Рада України 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. ст. 141.

5. Методичні рекомендації щодо дотримання академічної доброчесності на факультеті соціальної та психологічної освіти : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/6RFI6oG> (дата звернення 10.11.2021).

6. Про вищу освіту : Закон України. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 37-38.

7. Про освіту: Закон України від 5 вер. 2017 р. № 2145-VIII. ст. 42. URL: <https://base.kristti.com.ua/?p=5895> (дата звернення 12.11.2021).

8. Про освіту : Закон України від 05 верес. 2017 р. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 38-39 ст. 380.

*Білецька Т. О.,
канд. філол. наук, доцент кафедри англійської філології та
міжкультурної комунікації,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

*Орлова В. В.,
канд. філол. наук, доцент кафедри англійської філології та
міжкультурної комунікації,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНОГО КОНТРОЛЮ НАУКОВЦІВ

Сучасне суспільство та процеси, що відбуваються в ньому, створюють чимало викликів для держави в цілому та сучасної вітчизняної науки зокрема. Направлення вектору України на євроінтеграцію стимулювало державні структури запровадити процес реформування усіх галузей діяльності, де наукова царина не стала винятком. Таким чином, затвердження Верховною Радою України 05.09.2017 року Закону України «Про освіту» дало змогу розширити уявлення щодо поняття «академічна доброчесність» та розкрити наслідки порушення даних принципів, норм і правил [4, с. 13].

Згідно зі ст. 42 Закону України «Про освіту» академічна доброчесність визначається як сукупність етичних принципів і визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання й/або наукових (творчих) досягнень. Акцентуючи увагу на одній із частин поданого визначення – визначених законом правил – а також, беручи до уваги факт впровадження санкцій у разі відхилення від академічної відповідальності, можна стверджувати про зв'язок терміну «соціальний контроль» та «академічна доброчесність» [1]. Соціальний контроль має місце у розгляді академічної доброчесності відповідно до його основної функції – забезпечення соціального порядку через відповідні соціальні інститути, якими виступають

державні інституції, що, в свою чергу, регулюють, контролюють та оцінюють результати наукової діяльності, і в разі прояву девіантності щодо основних норм академічної доброчесності мають право накладати санкції на науковців [3]. Соціальний контроль здійснюється на базі виявлення форм порушення академічної доброчесності, зазначених у ст. 42 Закону України «Про освіту»: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання. Окрім офіційно встановлених законодавством норм та правил, окремі державні структури можуть видавати свої нормативні документи щодо дотримання академічної доброчесності, такими є Кодекс честі, Етичний кодекс вченого України, Кодекс академічної доброчесності тощо. Не менш важливим документом, що безпосередньо являється певним засобом контролю є Закон України «Про авторське право і суміжні права», в якому висвітлюються лише деякі складові академічної доброчесності, наприклад, академічний плагіат, в рамках якого передбачається привласнення інтелектуальної власності іншої особи/науковця без зазначення посилання на відповідного автора, а отже виникає проблема нелегального присвоєння авторства відповідного тексту та порушення вищевказаного Закону України [1].

Сутність існування системи соціального контролю обумовлюється двома важливими факторами – нормами, прописаними в нормативних документах, що видані різними інституціями, та санкціями, що накладаються в разі порушення принципів, норм і правил та визначаються відповідними уповноваженими структурами. Загалом санкції в науковій сфері можна вважати як засобом заохочення науковців до чесної праці, тобто стимулювання їх дотримуватись норм, так і засобом покарання, оскільки в нормативних документах чітко прописуються не тільки вимоги дотримання академічної доброчесності, але й наслідки [5, с. 77]. Санкції, що впроваджуються в разі порушення академічної доброчесності в Україні, поділяються в залежності від суб'єкту, що знехтував академічною відповідальністю. За умови, що суб'єктом порушення принципів, правил та норм виступають педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники, до них застосовується

санкція, що полягає у відмові у присудженні наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання; позбавлення присудженого наукового (освітньо-творчого) ступеня чи присвоєного вченого звання; відмови в присвоєнні або позбавлення присвоєного педагогічного звання, кваліфікаційної категорії; позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади [1].

Варто зазначити, що допоміжним елементом у врегулюванні аспектів академічної відповідальності наразі виступає Проект сприяння академічній доброчесності в Україні, що реалізується Американськими Радами з міжнародної освіти за сприяння Міністерства освіти і науки України та підтримки Посольства США в Україні. Залучаючи МОН в рамках даного проекту, виникає можливість розширення нормативних документів, що регулювали б академічну доброчесність, а також зміцнювали та закріплювали академічну культуру в науковій сфері в цілому. За допомогою втілення низки заходів, передбачених даним проектом, насамперед, виникне можливість говорити про академічну культуру, доброчесність, відповідальність як важливі складові трансформації наукової сфери для українського суспільства. Запланованими положеннями являються: впровадження кодексів честі в інституціях, що передбачають наукову діяльність, пропагування етичних норм академічного середовища, проведення антикорупційних заходів, пильний контроль за дотриманням законодавства щодо академічної доброчесності та авторських прав безпосередньо, посилена боротьба з плагіатом як основною формою прояву академічної недоброчесності та наприкінці формування базових цінностей до наукової діяльності, таких як повага, високий рівень культури та свідомості тощо [2, с. 124].

Одним із основних методів соціального контролю, що відображається у науковій сфері, являється перевірка наукових робіт з використанням системи виявлення плагіату (антиплагіат). Даний спосіб виявлення унікальності інтелектуальної власності затверджений законодавством в усіх розвинених країнах задля підтримки академічної доброчесності та розвитку академічної культури в країні. Таким чином, в Україні даний аспект регламентується Законом України «Про

наукову та науково-технічну діяльність», Законом України «Про вищу освіту» (враховуючи студентство як суб'єкта академічної доброчесності), Законом України «Про освіту», Законом України «Про авторське право і суміжні права», «Методичними рекомендаціями для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності», Статутом державних структур, що займаються науковою діяльністю та їх Положеннями «Про виявлення та запобігання академічному плагіату». Якщо порівнювати законодавчі норми в Україні та Польщі, можна виявити більш слабкий характер українського законодавства щодо академічної доброчесності та притягнення до академічної відповідальності. Насамперед, відмінність яскраво відображається у санкціях щодо академічної недоброчесності: в Польщі студента за плагіат можуть відрахувати з університету, а наукового співробітника – звільнити чи позбавити звання; в Україні ж не прописані такі види покарань, як звільнення чи відрахування з державної структури, проте наявна санкція щодо позбавлення наукового ступеню/звання тощо. Крім того, спільністю даних законодавств виступає вимога до перевірки на антиплагіат наукових робіт та освітніх програм, що проходять акредитацію, що, в свою чергу, стимулювало польське суспільство впровадити жорсткий контроль за дотриманням академічної доброчесності. Головною проблемою українського суспільства виявляється відсутність або ж нехтування соціальним контролем за дотриманням нормативних актів науковцями, високий рівень корупції, процвітання агенцій, що пропонують написання широкого спектру наукових робіт (від курсових та дипломних до дисертаційних досліджень), низький рівень обізнаності наукової спільноти щодо суті питання академічної доброчесності. Тому важливим фрагментом наукової діяльності є формування базових цінностей, етичних норм як по відношенню до власної інтелектуальної власності, так і до інших науковців у відповідних галузях.

Питання дотримання правил академічної доброчесності має розглядатись на першому щаблі академічної діяльності: ще у школі учні отримують завдання написати реферати. Без пояснення мети такої роботи учням важко зрозуміти, чому

вони не можуть скопіювати текст з будь-якого сайту або просто завантажити готову роботу. Саме тому, потрібно звертати увагу на основні принципи доброчесної поведінки в академічному колі ще у школі. Колишні учні вступають до лав студентства, змінюють свій академічний статус, але у більшості із них залишається та сама модель академічної поведінки. Тут знову потрібно звернути увагу на навчальні плани. У Київському національному університеті імені Тараса Шевченка на численних освітньо-професійних програмах представлено такі загальнообов'язкові дисципліни як «Вступ до університетських студій» та/або «Науковий образ світу». На лекціях із зазначених дисциплін студенти знайомляться із поняттям академічної доброчесності, зокрема із правилами написання наукових робіт, належним оформленням цитувань та посилань. Таким чином, ці дисципліни стають першим кроком в усвідомленні важливості дотримання прийнятих норм ведення академічно-наукової діяльності. На нашу думку, другим етапом виступає ознайомлення із системою перевірки робіт на плагіат Unicheck, яка використовується для перевірки магістерських, а згодом вже й бакалаврських робіт в Університеті. Загальноприйнятою практикою є роз'яснювальна робота наукових керівників із студентами щодо того, що є порушенням принципів академічної доброчесності, а також акцентування уваги на тому, що саме розпізнається системою як плагіат.

Отже, академічна доброчесність виступає інструментом соціального контролю науковців за рахунок забезпечення та підтримки соціально-академічного порядку в державних інституціях, де безпосередньо враховується повага до наукових колег та їх праць, а також через наявність відповідних складових, методів та принципів, що відображають сутність поняття «соціальний контроль». Крім того, визначена необхідність покращення системи контролю за дотриманням академічної доброчесності в Україні з огляду на зарубіжний досвід. Особливу увагу необхідно звернути на виховання почуття відповідальності за використання здобутків інших науковців, роз'яснення необхідності вести доброчесну наукову діяльність та

заохочення дотримання встановлених норм за допомогою методу «батога та пряника».

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про освіту» / Відомості Верховної Ради (ВВР). № 38–39. 2017. 380 с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
2. Колесніков А. Академічна доброчесність в українському освітньо-науковому просторі: проблеми та соціальні загрози. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2019. Вип. 24. С. 122–128. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/38304/1/Колесніков.pdf>.
3. Кондов К. В. Соціальний контроль як умова ефективного функціонування інституту освіти. URL: <https://soc.univ.kiev.ua/sites/default/files/library/elopen/aktprob.11.144.pdf>.
4. Недогібченко Є. Академічна доброчесність: складові елементи. *Захист прав. Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2017. № 6. С. 13–21. URL: http://www.inprojournal.org/wp-content/uploads/2017/6_2017/3.pdf.
5. Ross E. Social control: A Survey of the Foundations of Order. Routledge, 2009. 492 p.

Бохонко Р. Л.,
*канд. мед. наук, асистент кафедри хірургії та ендоскопії ФПДО,
Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У ЛЬВІВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ МЕДИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» (стаття 32) заклади вищої освіти зобов'язані вживати заходів, включаючи запровадження відповідних новітніх технологій, для запобігання та виявлення академічного плагіату в наукових роботах науково-педагогічних працівників і здобувачів вищої освіти та притягнення їх до дисциплінарної відповідальності. Тому, відповідно до положень Цивільного кодексу України, Закону України «Про вищу освіту», Закону України «Про авторське право і суміжні права» та Статуту Університету, з метою запобігання поширення плагіату в наукових роботах викладацького складу, докторантів, аспірантів, здобувачів наукового ступеня, кваліфікаційних робіт студентів усіх форм навчання; для розвитку навичок коректної роботи із джерелами інформації; дотримання вимог наукової етики та поваги до інтелектуальних надбань; активізації самостійності й індивідуальності при створенні авторського твору і відповідальності за порушення загальноприйнятих правил цитування розроблено комплекс заходів протидії плагіату [1, 2, 3, 4].

Положення про первинну експертизу наукових праць на наявність академічного плагіату в Львівському національному медичному університеті імені Данила Галицького (далі ЛНМУ імені Данила Галицького) визначає основні поняття, завдання, принципи функціонування і призначення, склад і структуру та регламентує основні засади організації первинної автоматичної перевірки наукових праць – наукових текстів та дисертаційних матеріалів, розроблене відповідно до рекомендацій Асоціації Європейських університетів щодо відкритого доступу до

наукової інформації (2008), міжнародних асоціацій IFLA, SPARC, LIBER, EiFL та ін., а також у відповідності до постанови Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні» (2006), базується на Законі України «Про вищу освіту» щодо забезпечення відкритого безкоштовного Інтернет-доступу до ресурсів, створених за рахунок коштів державного бюджету України [5, 6, 7].

Антиплагіатна експертиза у ЛНМУ імені Данила Галицького включає комплекс заходів з метою:

- забезпечення збереження авторських прав шляхом проведення перевірки наукових робіт на плагіат до процедури їх захисту;
- формування та розвитку бази даних та електронного репозитарію фундаментальних наукових робіт, як джерела забезпечення вільного доступу до наукових матеріалів для сприяння підвищенню престижу університету;
- покращення якості освіти, яке базується на підвищенні продуктивності навчального процесу та прискоренні передачі знань.
- Профілактика плагіату в університеті здійснюється шляхом:
- формування, видання та розповсюдження методичних вказівок з визначенням уніфікованих вимог щодо належного оформлення посилань на матеріали, використані у наукових роботах;
- запровадження на факультетах спеціальних занять з основ адекватного проведення досліджень та написання наукової роботи, на яких акцентувати увагу на коректному використанні у наукових роботах інформації з інших джерел та уникненні плагіату, правилах опису джерел та оформлення цитувань.

Одним із сучасних напрямків боротьби з академічним плагіатом є його виявлення і констатація за допомогою комп'ютерних програм. На сьогоднішній

день існують програмні засоби які візуалізують співпадіння та стверджують відсоток унікальності тексту.

Робота експертизи передбачає забезпечення потреб науково-педагогічних працівників та виконавців науково-дослідних робіт у фаховій допомозі визначення ступеня унікальності наукових текстів та можливості скерування наукової праці для публікації або захисту. Експертна оцінка наукових праць, включаючи антиплагіатну перевірку є важливою передумовою адекватності реалізації комплексних наукових тем та об'єктивізує загальну оцінку якості представлення результатів досліджень у фахових та інших виданнях.

Ознайомлення науково-педагогічних та студентів університету з документами, що нормують запобігання академічного плагіату та встановлюють відповідальність за академічний плагіат здійснюються шляхом формування, видання та розповсюдження методичних матеріалів із зазначенням вимог щодо належного оформлення посилань на використані у наукових і навчальних працях. Розміщення на веб-сайтах періодичних видань університету правил академічної доброчесності щодо виконання наукових досліджень, рецензування статей та їх публікації. За об'єктивність висновку про не виявлення академічного плагіату відповідальність несе керівник структурного підрозділу. Авторський договір може бути розірваний на вимогу автора, якщо він позбавляється майнових прав на твір, які мав на момент розміщення твору у Репозитарії, а також якщо договір містить інші умови, обтяжливі для автора. В таких випадках він сам або за допомогою уповноваженого працівника бібліотеки вилучає роботу з Репозитарію.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про вищу освіту [Електронний ресурс]: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. Електронні текстові дані. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

2. Особливості проведення антиплагіатної технічної експертизи наукових праць (методичні вказівки). ЛНМУ, 2016. URL: http://nauka.meduniv.lviv.ua/wp-content/uploads/simple-file-list/Academ-dobrochesnist/dlya_kerivnykiv_strukturny_h_pidrozdiliv.pdf.

3. Положення про первинну експертизу наукових праць на наявність академічного плагіату. ЛНМУ, 2019. URL: <http://nauka.meduniv.lviv.ua/wp-content/uploads/2019/11/polozhennya-pro-ekspertizu-2019.pdf>.

4. Кодекс академічної доброчесності. URL: <http://nauka.meduniv.lviv.ua/wp-content/uploads/2020/04/kodeks-akademichnoyi-etiki.pdf>.

5. Антиплагіатна первинна технічна перевірка наукових праць (методичні вказівки). ЛНМУ, 2016. URL: http://nauka.meduniv.lviv.ua/wp-content/uploads/simple-file-list/Academ-dobrochesnist/dlya_naukovo_pedagogichnyh_pratsivnykiv.pdf.

6. Методичні рекомендації з підтримки принципів академічної доброчесності. URL: http://nauka.meduniv.lviv.ua/wp-content/uploads/2020/02/metodichni_rekomendatsiyi_akademichna-dobrochesnist.pdf.

7. СИЛАБУС з дисципліни «Академічна доброчесність і антиплагіат». ЛНМУ. 2020. URL: http://nauka.meduniv.lviv.ua/wp-content/uploads/simple-file-list/Academ-dobrochesnist/akadem-dobrochesnist_sillabus.pdf.

*Височин І. В.,
д-р. екон. наук, професор кафедри економіки та
фінансів підприємства,
Київський національний торговельно-економічний університет*

*Жук Т. В.,
канд. екон. наук, старший викладач кафедри економіки та
фінансів підприємства,
Київський національний торговельно-економічний університет*

АКАДЕМІЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ: ДОСВІД США ТА ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА

Відповідальність є важливим соціологічним терміном і в той же час розповсюдженою категорією, яка вживається в юриспруденції. Відповідальність означає усвідомлення суб'єктом суті та значення власної діяльності, її наслідків для суспільства, колективу, групи або кола [1]. Дане поняття стосується майже всіх аспектів людської діяльності, зокрема і освітньої діяльності. Відповідальність у сфері освіти носить специфічний характер і виступає наслідком порушення принципів академічної доброчесності.

Відповідальність, зокрема один із аспектів академічної доброчесності, визначається як характеристика особистості здобувача освіти, що визначає його поведінку в різних ситуаціях, пов'язаних із навчанням в університеті [2, с. 338].

Поняття академічної відповідальності не отримало законодавчого визначення в діючих нормативно-правових актах, які регулюють сферу освіти в Україні. Натомість у ст. 42 Закону України «Про освіту» [3] виокремлюють такі основні види академічної відповідальності здобувачів освіти:

- повторне проходження оцінювання (іспит, залік, лабораторна тощо);
- повторне проходження освітнього компонента освітньої програми;
- відрахування із закладу освіти;
- позбавлення академічної стипендії;
- позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати за навчання.

Види академічної відповідальності (у тому числі додаткові та/або деталізовані) учасників освітнього процесу за конкретні порушення академічної доброчесності визначаються спеціальними законами та/або внутрішніми положеннями закладу освіти, що мають бути затверджені (погоджені) основним колегіальним органом управління закладу освіти та погоджені з відповідними органами самоврядування здобувачів освіти в частині їхньої відповідальності [3]. Зокрема, можуть використовуватися [4]: призначення додаткових контрольних заходів (додаткові індивідуальні завдання, додаткові контрольні роботи, тести тощо); повідомлення батькам чи іншим особам (фізичним або юридичним), які здійснюють оплату за навчання; внесення до реєстру порушників академічної доброчесності.

У 2020-2021 рр. було розглянуто проекти Законів «Про внесення змін до Закону України «Про освіту» щодо посилення відповідальності за порушення академічної доброчесності» (реєстр. № 3759 від 01.07.2020), щодо встановлення відповідальності за передачу академічних творів із порушенням принципів академічної доброчесності (реєстр. № 5461 від 05.05.2021 року). Як зазначають автори проекту Закону № 5461, внесені уточнення, в тому числі, сприятимуть розвитку правового забезпечення ефективності системи відповідальності за порушення принципів академічної доброчесності. Натомість слід зазначити, що із змісту ст. 6 Закону України «Про освіту», враховуючи і проекти Законів № 3759 і № 5461, залишається не зрозумілим, до якого саме виду порушення академічної доброчесності буде застосовано той чи інший вид академічної відповідальності. Слушною є думка юристів щодо конкретизації підстав академічної відповідальності, меж академічної відповідальності, способів вчинення порушення, видів стягнень в залежності від суб'єктів та видів порушення, інших питань з метою створення дієвого механізму забезпечення принципів академічної чесності в освітньому процесі [5, с. 12].

У «Методичних рекомендацій для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності» у межах «Проекту сприяння академічній

доброчесності – SAIUP» зазначається, що основним із завдань закладів вищої освіти є виховання академічної доброчесності. З огляду на це відповідальність здобувачів вищої освіти має корелюватися в залежності від року навчання. Найвищою вона має бути для здобувачів вищої освіти на останніх курсах навчання. Крім того, в рекомендаціях зазначено, що враховуючи логіку українського законодавства відповідальність за порушення принципів академічної доброчесності передбачена для керівників, власників вищого навчального закладу (у вигляді анулювання ліцензій, сертифікатів акредитацій) тощо [6]. Відсутність законодавчо зафіксованого, дієвого механізму академічної відповідальності, з одного боку, сприяє розробці принципів академічної доброчесності з урахуванням специфіки діяльності закладу вищої освіти, а з іншого, - сприяє уникненню відповідальності з боку здобувачів вищої освіти і перекладання відповідальності за свої дії на іншу особу.

Для розробки дієвої системи академічної відповідальності як складової академічної доброчесності у закладах вищої освіти України розглянемо зарубіжний досвід, зокрема США, де система відповідальності за порушення академічної доброчесності розглядається як університетський регламент. Досвід США свідчить, що кожен університет має власну систему санкцій за порушення принципів академічної доброчесності, серед яких можуть бути:

- проведення бесіди зі студентом з метою нагадування про неприпустимість таких дій;
- поширення інформації про провину на Інтернет-сайті університету, в університетській пресі;
- скарга до спеціальних відділів чи комісій (подібних до навчально-виховних відділів вітчизняних закладів вищої освіти), в результаті чого напроти прізвища студента роблять відмітку, що ця людина вже була помічена в порушенні принципів академічної чесності;

- скарга до спеціального відділу, де створюється тимчасова або постійна комісія, що розглядає роботу – реферат, курсову або будь-яку іншу – і доводить наявність або відсутність в ній порушень (якщо факт порушення доведено, то до студента можуть застосовуватися різноманітні санкції аж до відрахування з університету);

- виставлення незадовільної оцінки за дисципліну і необхідність проходження повторного курсу;

- призупинення навчання (свого роду умовне відрахування – студента не відраховують з університету, а дають можливість півроку подумати над своєю поведінкою поза межами університетської спільноти з можливістю поновлення) [7].

Порушення принципів академічної доброчесності в американських університетах класифікуються за різними ознаками, в результаті чого ухвалюється рішення щодо виду відповідальності здобувача вищої освіти.

За даними звіту Worcester Polytechnic Instituted [8] у 2019-2020 рр. було повідомлено про 111 випадків порушень принципів академічної доброчесності, з них 81 справа була вирішена на рівні факультету з визнанням здобувачами вищої освіти фактів порушень. 23 справи були відхилені факультетом після обговорення зі студентами. Самостійне визнання студентами факту порушень доводить свідомість їх дій та готовність нести за них відповідальність. Як зазначено в звіті, студенти несуть відповідальність згідно розробленого шаблону, що свідчить про наявність чіткої послідовності реалізації процедури відповідальності. Порівнюючи дані за 2015-2020 н. рр., необхідно відмітити зростання кількості порушень у 2019-2020 н. рр. по відношенню до 2015-2016 н. рр. За типами порушень найбільш вагомим виявився обман, який складає близько 45 % від загальної кількості порушень у 2015-2020 н. рр. У результаті виявлених порушень мало місце виставлення «0» за результатами іспиту (лабораторної, завдання), що складає близько 50 % від усіх санкцій; «NR» за курс – близько 20%. Система оцінювання знань студентів в США, а також дій порушників є значно ширшою, ніж в Україні.

Отже, вітчизняним законотворцям, керівникам закладів вищої освіти доцільно взяти на озброєння найкращі зарубіжні практики щодо побудови системи відповідальності за порушення принципів академічної доброчесності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Моренець В. Відповідальність як феномен. URL: <http://open.kmbs.ua/vidprovidalnist-yak-fenomen/> (дата звернення 19.11.2021).

2. Нестерова О. Відповідальність у контексті розвитку академічної доброчесності студентів у США. *Наукові записки БДПУ Серія: Педагогічні науки*. 2020. Вип.3. С. 335-342.

3. Закон України «Про вищу освіту» 2145-VIII 5.09.2017 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 19.11.2021).

4. Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти. Лист МОН України 23.10.2018 № 1/9-650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#Text>. (дата звернення 19.11.2021).

5. Рудик В. А., Хименко О. А. До проблеми правового регулювання відповідальності за порушення академічної доброчесності. *Актуальні проблеми юридичної науки та практики*. 2017. № 1 (3). С. 7-12.

6. Методичних рекомендацій для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності» у межах «Проекту сприяння академічній доброчесності – SAIUP». URL: https://msu.edu.ua/library/wp-content/uploads/2019/11/methods_2019-final.pdf (дата звернення 20.11.2021).

7. Мельниченко А. А. Політика академічної чесності: досвід університетів США. URL: <https://kpi.ua/code-info> (дата звернення 20.11.2021).

8. Report Worcester Polytechnic Instituted. URL: <https://www.wpi.edu/sites/default/files/2019-2020AcademicIntegrityReport.pdf> (дата звернення 20.11.2021).

*Доскіч Л. С.,
канд. політ. наук, викладач кафедри адміністративного
забезпечення соціокультурної сфери,
ВП «ЛФ КНУКіМ»*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В ОСВІТНЬ-НАУКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Сучасне інформаційне суспільство надає широкі можливості для доступу до інформації. Відповідно до трактування терміну «інформаційне суспільство» у Енциклопедії сучасної України нової історичної фази розвитку суспільства, «в якому виробництво, використання та споживання інформації стає визначальним способом діяльності в усіх сферах суспільного буття (економіці, політиці та культурі)» кожен громадянин має можливість отримати необхідну інформацію та поширити власну. Цьому сприяють інтернет технології, які постійно розвиваються. Наявні в інтернеті інформаційні ресурси допомагають викладачам у підготовці лекційного матеріалу та сприяють студентам в отриманні додаткових відомостей для вивчення навчальних предметів.

Разом з тим, при використанні отриманих відомостей необхідне дотримання законодавства в галузі авторського права та засад академічної доброчесності.

Дотримання Закону України «Про авторське право і суміжні права» передбачає захист немайнових і майнових прав авторів, «пов'язаних із створенням та використанням творів науки, літератури і мистецтва», як об'єктів авторського права. Використання Інтернет технологій дозволяє поширювати для широкого загалу різні види повідомлень, зокрема ті, що містять інформаційні об'єкти, які охороняються законодавством про авторське право. При цьому нерідко зустрічаються порушення авторського права шляхом розміщення письмового твору автора в мережі Інтернет без отримання його згоди. Учасники освітнього процесу не завжди розуміють, що «без згоди автора чи іншої особи, яка має авторське право,

але з обов'язковим зазначенням імені автора і джерела запозичення, допускається відтворення творів» лише у випадках, передбачених ст.21 вище зазначеного Закону. Безперечно не вся інформація, що міститься у середовищі Інтернет, підлягає захисту зазначеним законодавчим актом. Але нормами Закону України «Про авторське право і суміжні права» етично-правові підходи до використання ресурсів інтернет не вичерпуються. Значно ширше вони представлені у статті 42 «Академічна доброчесність» Закону України «Про освіту», як «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» .

Учасники освітньо-наукового процесу зобов'язані дотримуватися академічної доброчесності, що сприятиме дотриманню етичних принципів та законодавчих засад авторського права. Оскільки у законі доволі детально прописано що саме передбачає дотримання та порушення академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками, здобувачами освіти, вважаю доцільним звернути увагу саме на взаємовідносини суб'єктів освітнього процесу. Студенти закладів вищої освіти не завжди усвідомлюють, що при виконанні навчальних завдань необхідне самостійне виконання навчальних завдань, а при використанні інформаційних джерел – коректне проставляння посилань на них. Саме тут важливу роль відіграє викладач, який повинен спонукати студента до самостійної творчості, розробляючи індивідуальні варіанти завдань та формуючи їх таким чином, щоб змушувати студентів творчо мислити, проявляти свої здібності. У цьому процесі вагому роль відіграє мотивація. Студентів необхідно переконувати, що здатність до творчості, прояв креативності є важливою рисою сучасної людини, вміння знаходити ефективні рішення для виконання поставлених завдань. У матеріалах Всесвітнього

економічного форуму, відзначено, що саме здатність до творчості є важливою рисою працівників, яких потребуватимуть стейкхолдери.

Такий підхід сприятиме формуванню інституційного університетського середовища, яке відповідно до Лісабонської декларації про європейські університети (від 2010 р.), сприятиме формуванню творчих особистостей, які вміють креативно мислити та генерувати нові ідеї. Випускники, що володіють цією компетенцією, є особливо затребуваними. Для формування у студентів творчих навичок, вмінь ефективно засвоювати знання, а також для освоєння способів творчої діяльності необхідні особливі підходи до навчального процесу, який також має бути креативним. Саме у такому середовищі, ефективно спрацюватиме мотиваційний чинник щодо необхідності дотримання академічної доброчесності.

Таким чином, на формування засад академічної доброчесності впливає вміло сформульований мотиваційний чинник, який без сумніву має ґрунтуватися на потребах стейкхолдерів у творчих працівниках. А для виховання творчих особистостей необхідне креативне інституційне середовище.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Інформаційне суспільство. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=12462.
2. Закону України «Про авторське право і суміжні права». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>.
3. Ольга Баранова Авторські права в Інтернеті: що є об'єктом та як себе захистити. URL: https://biz.ligazakon.net/news/203333_avtorsk-prava-v-nternet-shcho-obkto-m-ta-yak-sebe-zakhistiti.
4. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

*Дунець Ю. В.,
Асистент кафедри ендокринології,
Львівський національний медичний університет ім. Данила Галицького*

СУТНІСТЬ І ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ЦІННОСТІ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Доброчесність в сучасному світі складає фундамент внутрішньої гармонії людини, стійкість її характеру та послідовність морального образу. Вища освіта через навчання і дослідження скріплює цей фундамент елементами академічної доброчесності, які покликані виховувати інтелектуальну гідність і повагу до різноманіття думок та ідей. Однак, сучасна університетська практика у вищому медичному закладі засвідчує, що вищі навчальні заклади часто не дотримуються у своїй діяльності, допускаючи академічну нечесність або ігноруючи академічні проступки з боку студентів і викладачів.

Поняття «академічна доброчесність» складається з поєднання двох слів – академічний і доброчесність. Перше слово трактується як: стосується до академії, навчальний; суто теоретичний, абстрактний; який дотримується встановлених традицій у мистецтві [1]. Друге слово розглядається як: властивість за значенням «доброчесний», висока моральна чистота, чесність. Доброчесний- який живе чесно, дотримується всіх правил моралі [1].

Відповідно до статті 42 Закону України «Про освіту» академічно доброчесність- сукупність принципів, правил поведінки наукових, науково-педагогічних, педагогічних працівників, здобувачів освіти, спрямованих на формування самостійної і відповідальної особистості, спроможної вирішувати завдання відповідно до освітнього рівня з дотриманням норм права та суспільної моралі [1].

Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає: посилення на джерела

інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну, науково-педагогічну, творчу діяльність; контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти; об'єктивне оцінювання результатів навчання [3].

Академічна доброчесність базується на згоді усіх учасників академічного процесу дотримуватися правил та виконувати покладені на них обов'язки. На жаль, непорозуміння між викладачами та здобувачами освіти часто призводять до взаємної неприязні. Доброчесність є необхідною і важливою складовою будь-якого істинного досвіду освіти -доброчесність з боку як викладача, так і здобувача вищої освіти.

Міжнародний центр академічної доброчесності при Ратлендському інституті етики, Університет Клемсон в Південній Кароліні, розробив документ

«Фундаментальні цінності академічної доброчесності». За цим підходом, академічна доброчесність – це відданість академічної спільноти, навіть перед лицем труднощів, шести фундаментальним цінностям: чесності, довірі, справедливості, повазі, відповідальності і мужності:

1. Чесність: Академічні спільноти доброчесності просувають пошук істини й знання через інтелектуальну та особисту чесність у процесі навчання, викладання, наукових досліджень і надання сервісів по дорученню адміністрації;

2. Довіра: Академічні спільноти доброчесності стимулюють і покладаються на клімат взаємної довіри. Клімат довіри заохочує і підтримує вільний обмін ідеями, який у свою чергу дає можливість науковим пошукам реалізуватися найповнішою мірою;

3. Справедливість: Академічні спільноти доброчесності встановлюють чіткі і прозорі очікування, стандарти для підтримання справедливості у стосунках між здобувачами вищої освіти, викладачами та адміністративним персоналом;

4. Повага: Академічні спільноти доброчесності цінують інтерактивну, кооперативну та партисипативну природу навчання і пізнання. Вони поважають та вважають за належне розмаїття думок та ідей;

5. Відповідальність: Академічні спільноти доброчесності покладаються на принципи особистої відповідальності, що підсилюється готовністю окремих осіб і груп подавати приклад відповідальної поведінки. Підтримують взаємно узгоджені стандарти, а також вживають належних заходів у випадку їхнього недотримання;

6. Мужність: Для розбудови і підтримання академічних спільнот доброчесності потрібно більше, ніж просто вірити в фундаментальні цінності. Трансформація цінностей від розмов про них до відповідних дій, їхнє відстоювання в умовах тиску і труднощів потребує рішучості, цілеспрямованості і мужності.

Отже, академічна доброчесність, з одного боку, є складною міждисциплінарною категорією, яка поєднує в собі етичні норми й правила поведінки людини в науковому середовищі та механізми і інструменти, за допомогою яких такі реалізуються на практиці. З іншого боку, існує цілий комплекс чинників, передусім морально-культурних, освітньо-виховних, які впливають ззовні чи зсередини на університет, визначають його спроможність та прагнення протидіяти академічній нечесності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145- VIII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

2. Bouville, M. Plagiarism: Words and Ideas. *Sci Eng Ethics* 14, 311–322 (2008).
Vol. 14, № 3. P. 311-322.26.

3. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 р. №848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19>.

*Карабінюк М. М.,
канд. геогр. наук, старший викладач кафедри
фізичної географії та раціонального природокористування,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ПЛАГІАТУ В СТУДЕНТСЬКИХ КАРТОГРАФІЧНИХ ПРАЦЯХ

Важливим фактором розвитку сучасної географічної освіти і науки в Україні є дотримання учасниками освітнього процесу основних принципів академічної доброчесності (справедливості, чесності, довіри, відповідальності тощо) та попередження плагіату в академічному середовищі [7, 8]. Це є вимогою сучасності і сприяє підготовці висококваліфікованих фахівців у сфері географії, які спроможні на самостійний пошук інформації про причинно-наслідкові зв'язки у навколишньому середовищі та індивідуально вирішувати найскладніші прикладні завдання природничої галузі.

Невід'ємною частиною географії є карти, які повсюдно використовуються у закладах освіти у процесі навчання учнів та студентів для формування просторових уявлень про поширення різноманітних процесів і явищ у навколишньому середовищі, географічних об'єктів тощо. Картографічний матеріал також використовують науковці-географи для представлення власних результатів наукових досліджень у публікаціях, монографія та інших наукових працях. Таким чином, карти є безпосередньо результатом інтелектуальної праці і, згідно чинного законодавства України (стаття 8, п. 12), захищені авторським правом [2]. Тому проблема плагіату у картографічних працях є важливою на шляху формування цінностей академічної доброчесності у вищих навчальних закладах України.

Карти мають особливе значення для навчання та науково-дослідної роботи студентів географічних спеціальностей, які впродовж всього освітнього процесу у

вищих навчальних закладах безпосередньо працюють із різноманітним картографічним матеріалом – топографічними, тематичними, електронними, інтерактивними та іншими видами карт. Окрім аналізу наявних карт, у процесі вивчення комплексу дисциплін у вишах студенти географічних спеціальностей вивчають сучасні методи та підходи створення картографічного матеріалу за допомогою ГІС-технологій [4, 5]. Функціонал сучасного програмного середовища ГІС та доступні студентам результати дистанційного зондування Землі дозволяють не тільки розробляти нові, унікальні картографічні продукти високої роздільної, але й модифікувати уже наявні карти [3, 4]. Такі можливості сприяють розвитку картографії та удосконаленню картографічних продуктів, але у студентському середовищі постає проблема визначення плагіату.

Загалом, на нашу думку, у картографічних працях плагіат може проявлятися у різних формах, які доречно об'єднати у дві великі групи: перша – це первинний плагіат, який характеризується навмисним копіювання безпосередньо основних параметрів об'єкту картографування (контури та межі, інформація про місцеположення географічного об'єкту, поширення процесу чи явища та ін.) та запозиченням інформації про його будову, властивості тощо, яка представляється на карті без посилання на першоджерело; друга – вторинний плагіат, який є привласненням чужих ідей та підходів до komponування, загального стилю оформлення картографічного матеріалу, а також дублювання оригінальних умовних позначення та особливостей їх розміщення на карті, копіювання ідентичної кольорової гами та інше, що в сукупності визначають оригінальність конкретної картографічної праці як результату інтелектуальної праці. Тут важливо зазначити, що до вторинного плагіату у картографічних працях студентів не належать запозичення типових лінійних, площинних чи будь-яких інших знаків й умовних позначень, які передбачені Галузевими стандартами України, низкою

нормативних документів картографічної, містобудівної, геологорозвідувальної та інших галузей [1, 6].

Невід'ємною частиною географічних карт є легенда карти. Вона сформована сукупністю умовних позначень, що використовувалися при розробці карти для позначення різноманітних географічних об'єктів чи процесів, із певним текстовим поясненням. У залежності від тематики географічної карти, її легенда може суттєво різнитися форматом та обсягом текстового пояснення. Наприклад, назви типи ґрунтів на ґрунтових картах вказуються одним словом або словосполученням, тоді як назви геокомплексів різного ієрархічного рівня чи їхніх типів на ландшафтних картах є відносно великими та представлені цілим реченням (вказуються низка ознак – генетична приналежність до форм рельєфу, склад геологічної будови, характер рослинності та ін.). Так, у студентських картографічних працях іноді зустрічаються прояви плагіату при вказанні назв та властивостей об'єктів картографування, якщо ця інформація є результатом наукових досліджень інших дослідників.

Найбільшою проблемою визначення плагіату у картографічних працях є відсутність можливостей їх автоматизованої перевірки. Зважаючи на значну складність картографічних матеріалів та специфіку їх укладання можливість цієї автоматизації залишається під сумнівом. Тому, для попередження плагіату в картографічних працях студентів вищих навчальних закладів України першочергово необхідним є розгляд цієї проблеми на заняттях з дисциплін географічного спрямування, на яких розглядаються теоретико-методологічні основи розробки та формування картографічного продукту, зокрема: «Основи геоінформатики», «Картографія», «Географічні інформаційні системи», «Інформаційні технології в географічній освіті та науці» та інші.

При організації перевірки на плагіат студентських праць географічних спеціальностей на кафедрах університетів основну увагу доцільно приділяти дипломним роботам бакалаврів та магістрів, підготовка і захист яких, зазвичай, вимагає розробки авторського картографічного матеріалу із елементами новизни. Для його перевірки необхідним є формування спеціалізованих кафедральних або факультетських експертних комісій, до складу яких повинні входити фахівці за спеціальністю представленої студентської роботи. Текстову частину легенд географічних карт, за умови її розміщення у додатку або у тексті кваліфікаційної роботи, необхідно аналізувати на предмет відсоткового співпадіння слів. Загалом, деталізована процедура перевірки картографічних праць студентів кожної із спеціальностей повинна бути врегульована внутрішнім університетським Положенням «Про академічну доброчесність», які на сьогодні, у більшості вищих навчальних закладах України, потребують доопрацювання.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Геологічне картографування. Типові умовні позначення : основні вимоги ГСТУ / за ред. П. Ф. Брацлавський, В. Я. Веліканов; Український державний геологорозвідувальний інститут. Київ: Міністерство екології та природних ресурсів, 2002. 101 с.

2. Закон України «Про авторське право і суміжні права» (Документ 3792-ХІІ, чинний, поточна редакція – Редакція від 14.08.2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>.

3. Зацерковний В. І., Бурачек В. Г., Железняк О. О., Терещенко А. О. Геоінформаційні системи і бази даних : монографія / В. І. Зацерковний, В. Г. Бурачек, О. О. Железняк, А. О. Терещенко. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 237 с.

4. Лабенко Д. П., Тімонін В. О. Геоінформаційні системи : підручник. Харків: ХНАДУ, 2012. 260 с.

5. Світличний О. О., Плотницький С. В. Основи геоінформатики : навчальний посібник / за ред. О. О. Світличного. Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. 295 с.

6. Умовні позначення графічних документів містобудівної документації : видання офіційне / Л. Бегаль, С. Буравченко, К. Войтовська, А. Ковтун та ін. Київ: ДП «Укрархбудінформ», 2014. 140 с.

7. Фундаментальні цінності академічної доброчесності : переклад з англійської (перевидання друге). Міжнародний центр академічної доброчесності / за ред. Т. Фішман. Університет Клемсон, 1999. 36 с.

8. Юрко Н. А., Стифанишин І. М., Проценко У. М. Академічна доброчесність: основні принципи та види порушень. *Young Scientist*. 2020. № 3.2 (79.2). С. 133-136.

Колдунов Я. В.,
канд. філос. наук, начальник підготовчого відділення для іноземних громадян,
Дніпровський державний медичний університет

СИНТЕЗ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ ЯК ПРЕВЕНТИВНА СТРАТЕГІЯ ІЗ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ОСВІТНЬО-НАУКОВОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ

Всі процеси і явища суспільного буття тісно пов'язані поміж собою. Не є виключенням і академічна доброчесність, яка не існує як незалежна компетентність науковця, а за своєю суттю, насамперед, являє собою окремий випадок порядності людини. Академічна доброчесність є надбудовою, яка походить з низки загальнолюдських моральних чеснот. Іншими словами, дотримання або недотримання принципів академічної доброчесності визначається системою цінностей конкретної людини, які становлять основу культури науковця.

Аксіологічні орієнтири людини виступають системою координат, своєрідним вектором, що спрямовує діяльність людини крізь призму добра і зла. А знання в руках людини з низькою соціальною відповідальністю, в свою чергу, може перетворитися на небезпеку для суспільства. Не є таємницею і той факт, що неможливо переробити або вдосконалити систему цінностей дорослої людини. Та годі й сподіватись, що всі науковці виключно високоморальні особистості. Тоді світ не мав би високотехнологічної зброї масового враження, чорних трансплантологів тощо. Кваліфікований фахівець – не обов'язково порядна людина, а освіченість людини, на превеликий жаль, не гарантує її моральності й чесності. Ба більше, за знаменитим висловом Д. І. Менделєєва – «знання без виховання – меч в руках божевільного». Саме тому, на нашу думку, при всій важливості моніторингу наявних порушень щодо використання інтелектуальної власності, більш стратегічно значущим є застосування превентивних заходів, які б гарантували розв'язання проблеми на початковому етапі її зародження. Головним шляхом до

системного вирішення питань щодо духовності української нації й, зокрема, академічної доброчесності, є шлях синтезу навчання і виховання, завдяки яким формуватимуться нові покоління українців, для яких дотримання норм законодавства та моралі відбуватиметься не через страх перед покаранням і осудом, а через особисті переконання, самоповагу і усвідомлене небажання принижувати власну гідність безчесними вчинками.

Отже, існують два шляхи із запобігання порушень принципів академічної доброчесності. Моніторинг наукових публікацій і притягнення до відповідальності – з одного боку, і превентивні заходи – з іншого. Для першого випадку обов'язковим є використання сучасних програмних засобів із виявлення недоброчесних запозичень. Здійснення превентивних заходів в контексті реорганізації системи освіти передбачає складний і тривалий процес, але і результативність від них виявиться набагато масштабнішою, довготривалою і такою, що сприятиме не лише дотриманню принципів академічної доброчесності, але й продуктивному розвитку українського громадянського суспільства в цілому.

Відповідно до класичних педагогічних принципів, освіта – процес одвічного синтезу навчання і виховання. Одним з найважливіших принципів удосконалення такого синтезу слід розглядати гуманізацію освіти. Основні тези з гуманізації освіти викладено в Державній Національній програмі «Освіта». Серед головних положень Програми щодо гуманізації – утвердження людини як найвищої соціальної цінності та пріоритетність загальнолюдських цінностей. Варто погодитись з Л.А. Онищук, яка, вивчаючи проблеми гуманізації освіти, доходить висновку, що «цінності гуманітарного знання та культури відрізняються вищою духовністю, оскільки вони утверджують самоцінність людського життя, кристалізують духовні досягнення людського роду, прагнення й ідеали людей, взірці життєдіяльності, дійсне, реальне та бажане» [3, с. 105].

Процес гуманізації на практичному рівні здійснюється за допомогою гуманітаризації навчального процесу. Відповідно до визначення в Енциклопедії

освіти, «гуманітаризація освіти – процес переорієнтації освіти з предметно-змістового принципу навчання основ наук на вивчення цілісної картини світу, пов'язаний з посиленням впливу гуманітарних наук на всі види пізнання; переміщення акцентів з «природи і суспільства» на «людину в природі і суспільстві», звернення уваги на самоцінність особи» [1, с. 157].

Необхідно акцентувати увагу на тому, що гуманітаризація освіти зовсім не передбачає збільшення кількості гуманітарного блоку навчальних дисциплін. Передусім йдеться про посилення духовної орієнтації навчальних дисциплін і поза аудиторної роботи та їх інтеграцію з гуманітарним знанням. Так, приміром, в Дніпровському державному медичному університеті, з метою гуманітаризації освіти щороку проводиться Всеукраїнська студентська науково-практична конференція «Лешко-Попелівські студії» на честь Івана Васильовича Лешко-Попеля – видатного катеринославського лікаря-гуманіста і добродійця XIX-XX століття, який безкорисно допомагав своїм знедоленим пацієнтам. Головне гасло конференції – будь гідним Лешко-Попеля, твори добрі справи! Таким чином на прикладі гідних вчинків відомого лікаря серед студентів пропагуються чесність, справедливість, добро, любов і повага до людини незалежно від її матеріального статусу тощо. Безумовно, гуманізація і гуманітаризація освіти сприяють становленню особистості духовної, що є головним у зрощуванні нового покоління на засадах гуманізму.

Звісно, наразі існує необхідність боротьби із випадками академічної недоброчесності. Як справедливо зазначає Роман Мельник, завідувач кафедри адміністративного права Київського Національного університету імені Тараса Шевченка, «боротьба з академічною недоброчесністю має стати одним з пріоритетних напрямів державної політики у сфері науки та освіти. Проте у такій боротьбі на перше місце мають бути поставлені права, свободи та законні інтереси науковців, які з тих або інших причин можуть бути «втягнуті» у плагіатні скандали. Очевидно, що як науковцям, так і державі у цій сфері потрібні прозорі, чіткі і

зрозумілі процедури, адже без цього вчені зневіряться у державі, а держава, як наслідок, втратить свій науковий потенціал» [2]. Повністю погоджуємось із думкою професора Р. Мельника і переходимо до висновку нашого есе. На наше велике переконання, аби мати в майбутньому гідне наукове середовище, яке буде позбавлене принизливих і ганебних для українського наукового товариства справ про академічну недоброчесність, сучасна освіта потребує посилення ролі гуманізації на всіх рівнях освітнього процесу. Адже головна стратегія із запобігання академічній недоброчесності – створення нової генерації науковців, що діятимуть на засадах гуманізму і моралі.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
2. Мельник Р. Про академічну доброчесність та небезпеки у боротьбі за неї. Освітній портал, 2020. URL: <https://osvita.ua/vnz/74950/>.
3. Онищук Л. А. Гуманізація освіти як основна детермінанта розвитку особистості. *Український педагогічний журнал*. 2017. № 3. С. 102-108.

*Кравченко В. Ю.,
канд. політ. наук, старший викладач кафедри гуманітарних наук,
Дніпровський державний медичний університет*

ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ТА НАУКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

В умовах сучасного відкритого, демократичного та інформаційного суспільства постійно зростає роль якості освіти та наукових досліджень, які б повністю відповідали принципам академічної доброчесності і поваги до авторського права. Збільшення ролі техніки та науки, підвищення освітніх і наукових стандартів, реформування і модернізація освітніх систем, поглиблення інтеграційних процесів у світі, створення кодексів етичної поведінки та розуміння моральної відповідальності за результати своєї наукової роботи збільшило увагу вчених до проблеми академічної чесності і боротьби з проявами плагіату. У зв'язку з цим, постала необхідність у формуванні етичних принципів академічної культури, які б сприяли ефективному впровадженню і дотриманню стандартів доброчесності у науковому середовищі та підвищували якість освітніх послуг.

Дотримання принципів академічної доброчесності є важливим чинником підвищення якості наукових досліджень і зростання довіри до наукової спільноти. Саме тому, популяризація і подальша імплементація стандартів доброчесності перетворюється на стратегічне завдання для будь-якого академічного середовища. Адже, поширення принципів академічної доброчесності є запорукою розвитку культури мислення, суспільного і технічного прогресу на усіх рівнях навчальної, наукової та виховної діяльності, а також поваги до результатів наукової діяльності та інтелектуальної власності інших людей. Принципи взаємоповаги, довіри і чесності мають стати запорукою формування нових етичних стандартів та моделей інтелектуальної чесності в середовищі студентів, викладачів та науковців.

У Законі України «Про освіту» академічну доброчесність визначено як сукупність етичних принципів і визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчальної і наукової діяльності з метою забезпечення довіри до цих результатів. Відповідно до цього закону, академічна доброчесність є визначальним принципом освітнього процесу, а формами академічної нечесності є плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво і необ'єктивне оцінювання [3]. Українська дослідниця Я. Тицька визначає академічну доброчесність як комплекс етичних норм і правил поведінки особи в освітньо-науковому середовищі, механізми та норми, за допомогою яких останні реалізуються на практиці [6, с. 194]. У свою чергу, В. Хмарський описує академічну доброчесність як моральний кодекс або етичну політику академічного середовища, що включає такі цінності як уникнення омани чи плагіату, дотримання академічних стандартів чесності у дослідженнях і наукових публікаціях [1, с. 58]. Тобто, визначальною ознакою академічної доброчесності у науковій спільноті є дотримання принципів прозорості, чесності, відповідальності, негативне ставлення до проявів плагіату та підвищення власної професійної кваліфікації і компетентності.

Значна частина досліджень українських вчених присвячені проблемам термінологічного визначення понять «академічна доброчесність», «академічна порядність», «плагіат» та «академічна нечесність». Зокрема, Є. Недогібченко наголошує на необхідності термінологічного розмежування понять «плагіат» та «самоплагіат», адже вони є найпоширенішими проявами академічної нечесності [4, с. 19]. Плагіат можна визначити як навмисне оприлюднення чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору, а самоплагіат – як неодноразове використання автором своїх ідей у різному контексті [2, с. 22]. Вивчення причин, форм і механізмів цих явищ сприятиме ефективному моніторингу та запобіганню

проявів академічної нечесності і дозволить визначити межі допустимої поведінки, що стане запорукою розвитку академічної культури, чесності і відповідальності серед науковців.

В дослідженнях С. Ревуцької більшість проявів нечесної академічної поведінки об'єднані в поняття «академічна нечесність», під яким вона розуміє будь-яку форму шахрайства або обману в науковій та освітній сфері [5, с. 13]. Саме прояви академічної нечесності руйнують довіру до результатів наукової діяльності, ставлять під сумнів авторитет, професійну компетентність і репутацію учасників освітньо-наукового процесу. У зв'язку з цим, подальший розвиток української освіти і науки неможливий без створення комплексу дієвих інструментів, механізмів та принципів протидії академічній нечесності, які б підкреслювали цінність академічної доброчесності і заохочували учасників освітнього-наукового процесу до відповідальної, чесною, справедливою та прозорою діяльності.

Важливе значення для вивчення категорії академічна доброчесність має вивчення рівнів її формування та дотримання. І. Дегтярьова пропонує чотири виміри реалізації академічної доброчесності в освітньому та науковому середовищі:

- 1) індивідуальний – морально-етичні принципи, професійні якості і репутація конкретного учасника освітньо-наукового процесу;
- 2) інституційний – впровадження етичних кодексів та принципів академічної доброчесності на рівні навчального закладу або наукової установи;
- 3) системний – закріплення принципів академічної доброчесності на рівні держави та її нормативно-правових актів;
- 4) колегіальний – створення формальних або неформальних об'єднань учасниками академічного середовища з метою впровадження і дотримання принципів академічної доброчесності [1, с. 200].

Поширення і реалізація основних стандартів академічної доброчесності має

бути спрямованим на формування в учасників освітнього і наукового процесу уявлення про академічну чесність як комплекс цінностей, правил і вимог, які передбачають:

- 1) самостійне виконання наукової і навчальної роботи;
- 2) надання достовірної інформації про результати своїх досліджень;
- 3) достовірне цитування матеріалів і джерел, які використовуються в ході наукової чи навчальної роботи;
- 4) повага до інтелектуальної власності, авторського права та ідей інших авторів;
- 5) дотримання стандартів якості і відповідальність за результати досліджень, а також недопущення фальсифікації наукових даних чи фактів;
- 6) перевірку надійності і достовірності використаних джерел.

Отже, ефективний розвиток якісної освіти і науки в Україні неможливий без реалізації принципів та стандартів академічної доброчесності, які спрямовані на розвиток академічної та інформаційної культури, збільшення відповідальності, прозорості, боротьби з плагіатом та розвиток суспільства в цілому. Це забезпечить для української науки інтеграцію в європейський та світовий освітній та науковий простір, підвищить конкурентоздатність, статус і цінність вищої освіти, а також довіру до наукових досліджень.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / за заг. Ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. Київ: Таксон, 2016. 234 с.
2. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених / за заг. ред. Н.Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.

3. Закон України «Про освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

4. Недогібченко Є. Академічна доброчесність: складові елементи / Є. Недогібченко. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2017. № 6. С. 13-21.

5. Ревуцька С. К., Адамчук С., Сніжицька К. Академічна нечесність у студентському середовищі. *Інтелект, особистість, цивілізація*. 2019. № 1 (18). С. 12-18.

6. Тицька Я. «Академічна доброчесність» та «академічна відповідальність» у забезпеченні якості освіти. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 11. С. 192-195.

*Кузнєцова Т. В.,
канд. екон. наук, доцент кафедри менеджменту,
практичної психології та інклюзивної освіти,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі*

МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ: АНАЛІЗУВАННЯ ПОНЯТЬ ПЛАГІАТУ, САМОПЛАГІАТУ ТА ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКИХ ПРАВ В АКАДЕМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

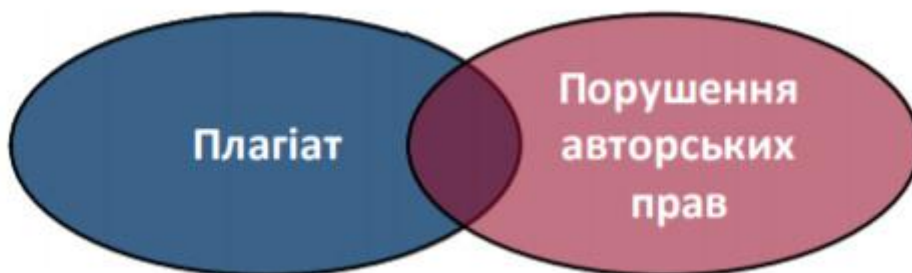
У реаліях сьогодення все більше та більше відбувається підсилення дипломованого навчання сертифікаційними курсами підвищення кваліфікації та/або стажування, у т.ч. міжнародними, що не тільки підтверджує міжнародний науковий досвід, а й сприяє успішному продовженню терміну дії укладених контрактів. Дуже плідно, коли при закінченні стажування у сертифікатах вказується як кількість годин (кредитів ECTS), так і прописується присвоєна кваліфікація. Це пов'язано з тим, що деякі професії відмирають, їм на зміну стрімко приходять сучасні (оцифровані та роботизовані) і самим оптимальним варіантом є не перенавчання з нуля, а ознайомлення з новими технологіями та досягненнями з отриманням новітніх кваліфікацій відповідно до викликів сучасності заради можливості працювати якісно та корисно, доброчесно та професійно.

Питаннями затребуваного ефективного стажування в менеджменті організацій є не тільки адміністративні та кадрові питання, а й ті, за допомогою яких обговорюються актуальні задачі й проблеми забезпечення академічної доброчесності у закладах вищої освіти, методологія оцінювання наукових і студентських робіт з використанням антиплагіатної системи, правові та етичні фактори академічної доброчесності тощо, бо потенційний керівний склад (дипломовані фахові менеджери) завжди приходять зі студентської лави.

Метою даного есе є аналізування трьох аспектів академічної доброчесності, як запоруки підвищення/зміни кваліфікації працівників організації на рівні навчальної підготовки та перепідготовки, що призведе не тільки до успішного менеджменту та відмінної репутації підприємства, а й до якісного майбутнього у стосунках керівництва та персоналу на прикладі плідної підготовки студентів доброчесними науковцями. Йдеться про наступне:

- різниця між академічним плагіатом і порушенням авторського права;
- як обійтися без самоплагіату;
- спокуси нечесності при дистанційному навчанні.

Виходячи з визначення «плагіату», як етичного явища та «авторського права», як правового – можна констатувати, що вони не ідентичні, але дещо перетинаються.

Порушення авторського права – це не тільки академічний плагіат, а, наприклад, й переклад на іншу мову тексту будь-якого значення, але опублікованого хоч і під справжнім ім'ям-прізвищем автора – без його на те дозволу.

Є випадки, коли академічний плагіат не торкається інтелектуальної власності за її відсутності. Бо іноді намагаються видати за свої особисті здобутки фольклорні твори (тобто вироби народної творчості).

Щодо різних типів авторських прав багато тут зупинятися не хочеться, бо то більш правова обгортка ніж сутність доброчесності.

Виходячи з роздумів на цю тему виникли логічні запитання: «Наскільки це стосується академічної спільноти? Чи йдеться тут про проблеми та загрози в освіті й в науці?». Так. Будь-яка наукова стаття має складовою моніторинг попередніх досліджень. Тому саме в цій частині й криється загроза привласнення чийогось здобутку собі.

Підсумовуючи різницю та перетин між поняттями «академічний плагіат» і «порушення авторського права» зроблено висновки:

1. За об'єктом – привласнення форм вираження конкретної ідеї є порушенням авторських прав, в той час, як академічним плагіатом є і сама ідея, і форма її оформлення.

2. За предметом – власник авторських прав програє матеріально, а в дослідників-плагіаторів є ризик одержання недостовірної інформації.

3. За механізмом дії – порушення авторських прав є крадіжкою, тобто правовим злочином, а академічний плагіат є етичною нечесністю, що може призвести до ганьби особистості та падіння авторитету.

4. За часом – захист інтелектуальної власності обмежений терміном, що встановлений законодавством, коли для академічного плагіату цей показник відсутній.

5. За видами караючих органів – судове розслідування при порушенні авторських прав і осуд етичної нечесності академічною спільнотою.

6. За типами винятків – фольклор чи нормативно-правові акти не є порушенням авторських прав, а загальновідомі факти не є академічним плагіатом.

7. За формами винятків – офіційний дозвіл автора на використання наукової праці не є порушенням авторських прав, але є академічним плагіатом у вигляді порушення етичних норм.

Переходячи до питання аналізування самоплагіату можна обійтися без визначення поняття, бо воно очевидно-зрозуміле. Власні ідеї, власні дослідження, власні висновки та власне оформлення не надають права авторіві використовувати

їх безліч разів під різними назвами наукових праць. Коли мова йде про апробацію наукових результатів у вигляді тез доповіді на конференції, що згодом становиться основою для написання наукової статті, то звісно це не може бути більше за 20-30 % цитування власних здобутків. Із статті до статті звітувати за одні й ті ж самі наукові дослідження, викладаючи одне й те саме по-різному перефразовуючи своїми словами – то не добродесна наука, а справжній плагіат. Потрібно змінювати ідеї та отримувати нові результати. До того ж, кожне видавництво бажає мати унікальний і цікавий матеріал для публікації «вперше». Републікація шкодить іміджу та репутації науковця.

Коли студент починає здавати один і той же реферат на різні (у тому числі інтегровані) дисципліни, то це звичайне шахрайство з метою обдурити, одержати декілька оцінок за одну роботу та не мати можливості отримати нові знання, вміння та навички при добродесному опрацюванні тем з різних академічних предметів.

Підсумовуючи аналізування самоплагіату (більше 20%) варто зробити висновок його недоцільності за всіма показниками.

Наостанок хочеться проаналізувати проблему порушення академічної добродесності за умови дистанційного навчання. Виклики слушної епідемії привели до діджиталізації української освіти, змусили викладачів навчитися працювати за допомогою різних освітніх платформ, але в той же час і спровокували студентів винайти форми та шляхи нечесного відношення до навчання. Можливо студенти сприймають Кодекс честі та етики лише за умови аудиторних занять, але дуже ображає, коли викладачів рахують за тих, кого можна обдурити та увести в оману. Тому краще частіше нагадувати про відповідальність і наслідки нечесного онлайн-навчання, виховуючи нашу молодь – майбутнє української еліти.

Краще за все надавати студентам творчі завдання, коли можна користуватися будь-якою інформацією, та оцінювати знання з академічного предмету через призму вміння працювати з інформацією за обраною тематикою, вміння виокремлювати головне та розуміти ключові слова, вміння аналізувати та

систематизувати дані. Головне розуміти, що в сучасних реаліях у школі дитина повинна навчитися вчитися, а в університеті – працювати з інформацією.

Саме тому, привабливою з точки зору перевірки знань студентів залишається тестова форма семестрового контролю, коли студенту надається навімання 30 тестів з 400 розроблених у гугл-формі та за лічені секунди отримується незаангажований результат.

У загальному висновку хочеться наголосити, що пострадянські часи минають і разом з ними минають закладені до ментальності та толерантності українців корупція, недоброчесність і шахрайство. Все змінюється на краще, бо гірше вже бути не може.

*Кулагін О.О.,
канд. мед. наук, доцент кафедри гігієни, екології та охорони праці,
Дніпровський державний медичний університет*

ДОСВІТ УПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ БОРОТЬБИ З ПОРУШЕННЯМ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ВИШИХ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

На сьогодні проблема дотримання академічної доброчесності в Україні є дуже актуальною. Україна посідає одне з провідних місць за відсотком списувань на екзаменах та часткою різноманітних письмових робіт, завантажених студентами з інтернету, за відсотком дипломів та дисертацій, написаних на замовлення тощо. Проте, існуючі в Україні проблеми не надто відрізняються якісно від тих, із якими стикається академічна спільнота в Європі [1]. Таким чином, надважливо усвідомлювати можливі внутрішні та зовнішні чинники, які можуть стати причиною академічної недоброчесності, передусім морально-культурні, інституційні та освітньо-виховні [2].

Згідно статті № 42 Закону України «Про вищу освіту» «Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [3].

Порушеннями академічної доброчесності вважаються: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання. Як бачимо, діапазон можливих порушень досить широкий, а порушниками можуть бути як працівники викладацько-професорського складу, так і студенти [4].

Виходячи з вищесказаного, до академічної недоброчесності здобувачів освіти спонукають декілька причин, основними з яких є: брак часу на виконання

студентських робіт, що може бути пов'язано з додатковою роботою здобувачів, які змушені в період навчання працювати і заробляти гроші на навчання та на свої життєві потреби; інформаційна завантаженість, надмірна кількість матеріалу який повинен засвоїти здобувач; побутові проблеми; безвідповідальність за порушення академічної доброчесності, коли відсутня відповідна реакція викладача на виявлений ним випадок академічної недоброчесності у студента; звичайна лінь та інше.

Користуючись досвідом Дніпровського державного медичного університету хочу навести приклади методів протидії порушенням академічної доброчесності, а саме: створення здорового освітнього середовища, ретельний контроль за виконанням студентами самостійних робіт, невідворотна відповідальність за порушення академічної доброчесності.

На сьогоднішній день освітньою програмою для студентів-медиків не передбачено виконання дипломних (курсівих) робіт. Для отримання диплому медичних ЗВО України для здобувачів передбачено складання комплексних іспитів, які складаються з двох етапів: а) тестування («Крок-1») та складання іспиту з іноземної мови професійного спрямування після 3-го курсу; б) складання тестового іспиту («Крок-2») та об'єктивного структурованого практичного (клінічного) іспиту (ОСП(К)І) після завершення повного курсу навчання.

Мабуть багато людей чули про іспит «Крок» для здобувачів медичної освіти, але більшість з них немає уяви про структуру проведення іспиту. Цей іспит проводиться незалежною організацією (Центр тестування при Міністерстві охорони здоров'я України) і складається з декількох етапів. По перше, для всіх вищих медичних закладів центр тестування встановлює один і той же час та дату проведення іспиту. Слід зазначити, що складання іспиту «Крок» може проводитися лише в режимі реального часу в присутності фахівців центру тестування. По-друге перед початком іспиту студенти повинні пройти ідентифікацію, пред'явивши

відповідний документ (паспорт), співробітнику центру тестування. Крім того вже два роки поспіль такий контроль здійснюється додатково із залученням представників міграційної служби України, що пов'язано з випадками підробки посвідчень особи студентами. По-третє здобувачі освіти проходять перевірку представниками правоохоронних органів на наявність сторонніх предметів (телефони, годинники, навушники та інше), після чого мають право зайняти своє місце в аудиторії і чекати на початок іспиту, який розпочинається вразі, якщо всі студенти вже знаходяться в аудиторії. Слід зазначити, що впродовж всього іспиту в аудиторії ведеться відеоспостереження аж до моменту, коли співробітниками центру тестування будуть запаковані та опломбовані всі роботи студентів. Важливо, що результати складання комплексного іспиту «Крок» є важливим показником якості навчання у ЗВО, оскільки показник кількості не склавших іспит студентів формує рейтинг закладу, що в свою чергу стимулює викладачів до більш відповідального відношення при складанні внутрішніх іспитів.

Другим обов'язковим етапом для студентів 6 курсу є складання ОСП(К)І. Об'єктивний структурований практичний (клінічний) іспит оцінює готовність здобувача вищої освіти до провадження професійної діяльності відповідно до вимог стандарту вищої освіти шляхом демонстрування практичних (клінічних) компонентів професійної компетентності на реальному об'єкті або на моделі.

Основними засадами та принципами здійснення ОСП(К)І є:

- *об'єктивність* – всі студенти виконують завдання однакової складності, які оцінюються із застосуванням уніфікованого протоколу (check-листа);
- *прозорість і публічність* – складання іспиту відбувається із застосуванням відеозапису. Методичне забезпечення та методика оцінювання знань, умінь і навичок оприлюднюються на сайтах відповідних кафедр;

- *уніфікація умов і таймінгу* – студенти переміщуються по визначеній кількості станцій, на яких моделюються різноманітні види клінічної компетентності (дала - станція), за певним маршрутом, де виконують завдання в однакових умовах протягом однакового проміжку часу;

- *практична (клінічна) орієнтованість* – формування станцій, максимально наближених до клінічних умов, на яких роль пацієнта «симулюють» залучені спеціалісти та на яких студент демонструє техніку виконання медичних маніпуляцій.

Оцінка клінічної компетентності студента має бути комплексною, що забезпечує використання дванадцяти станцій, на яких моделюються різноманітні види клінічної компетентності за окремими дисциплінами (внутрішня медицина, хірургія, педіатрія, акушерство та гінекологія, невідкладні стани та гігієна і екологія).

Станцією є стандартизоване відповідно до технологічного паспорту обладнане місце для короткочасної (15-20 хвилин) взаємодії студента з «пацієнтом» або обладнанням з метою демонстрації ним набутих знань та вмінь за стандартизованим сценарієм та протоколами в умовах, наближених до реальних.

Усі студенти, які складають ОСП(К)І, проходять станції за однаковий час та за схемою, розробленою керівником між кафедрального навчально-тренінгового центру симуляційної медицини.

Оцінка, виражена в балах, на кожній станції фіксується у звітному документі (чек-лист, протокол складання навички тощо).

Під час планування проведення ОСП(К)І місце проведення іспиту має бути зображено схематично. На схемі позначаються всі станції і напрямки переходу студентів від станції до станції.

Станції розташовуються таким чином, щоб забезпечити рух студентів між станціями не більше 1 хвилини.

Підсумовуючи вищесказане можна зробити висновок, що створення такого середовища та контролю за виконанням робіт здобувачами мінімізує ризики порушення академічної доброчесності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аналітичний звіт про круглий стіл «Як просувати цінності академічної доброчесності в українських університетах?». Портал «Освітня політика», 09.02.2018 р. URL: <http://education-ua.org/ua/articles/1131-yak-prosuvati-tsinnosti-akademichnoji-dobrochesnosti-v-ukrajinskikh-universitetakh>.

2. Малогулко Ю. В., Затхей М. В. Проблеми академічної доброчесності в вищих навчальних закладах. Матеріали XLVII науково-технічної конференції підрозділів Вінницького національного технічного університету (НТКП ВНТУ–2018) [Електронне мережне наукове видання]: збірник доповідей. Вінниця: ВНТУ, 2018. [Електронний ресурс]. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hcvr/all-hcvr-2018/paper/view/3857>.

3. Про освіту. Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page3>.

4. Аналітичний звіт про круглий стіл «Академічна доброчесність у вищій освіті: місія неможлива?!». Портал «Освітня політика», 12.01.2018 р. URL: <http://education-ua.org/ua/draft-regulations/1116-analitichnij-zvit-pro-kruglij-stil-akademichna-dobrochesnist-u-vishchij-osviti-misiya-nemozhлива>.

*Кулік Т. І.,
д-р. техн. наук, доцент,
професор кафедри комп'ютерної інженерії та електромеханіки,
Київський національний університету технологій та дизайну*

АНАЛІЗ ПРИЧИН НЕДОБРОЧЕСНОЇ ПОВЕДІНКИ УЧАСНИКІВ НАУКОВОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ

Сьогодні, в умовах легкого доступу до інформації, як ніколи актуально постало питання доброчесності. В усіх сферах люди неправомірно використовують інформацію інших авторів у власних розробках, часто навіть не задумуючись над тим, що їх дії порушують права інших. Проте нерідкими є й випадки свідомої «крадіжки» інформації. На жаль, така поведінка доволі часто зустрічається й у освітньому та науковому середовищах, тобто у соціумі, який має нести передовий досвід у суспільство та закладати високі моральні цінності наступним поколінням. Це є великою проблемою, оскільки виникає замкнене коло – особи, що не мають власних моральних устоїв, не в змозі прищепити їх своїм послідовникам. Можна скільки завгодно розповідати про принципи академічної доброчесності слухачам, але це навряд чи знайде відгук серед осіб, які щоденно бачать плагіат у роботах високопосадовців та корупцію в освіті й науці.

Академічна недоброчесність проявляється не лише у плагіаті, списуванні, несанкціонованому використанні чужих напрацювань – це поняття значно ширше. До порушень академічної доброчесності відносяться також: самоплагіат та дублювання власних публікацій; фабрикація та фальсифікація даних; обман; необ'єктивне оцінювання та ін. [1].

Дуже часто порушники знаходять виправдання своїм некоректним вчинкам, пояснюючи їх занадто високими вимогами, тотальною зайнятістю, низьким рівнем заробітної плати і тим, «що усі так роблять». Проте порушення академічної доброчесності однозначно негативно впливає на якість навчання, погіршує імідж навчального закладу, знижує моральний настрій та якість роботи здобувачів вищої

освіти, викладачів та науковців. Для сталого розвитку освіти й суспільства необхідною умовою є впровадження та розвиток принципів академічної доброчесності.

Головною причиною академічної недоброчесності, як і будь-яких інших видів недоброчесності, є невисокі моральні принципи особи, яка вдається до подібних вчинків. Проте, ця обставина далеко не завжди є єдиною причиною прояву недоброчесності. Спробуємо проаналізувати причини поширення недоброчесної поведінки в науковій сфері України та розробити рекомендації, які допомогли б поліпшити ситуацію.

Викрити студентський плагіат, як правило, нескладно – дуже часто студенти просто здають роботу, яка першою випала у пошуку в браузері, у той час як недоброчесні науковці є значно винахідливішими. У якості власної роботи використовуються переписані іншими словами або перекладені з іноземних мов дослідження інших авторів. Причому особи, пов'язані з наукою, на відміну від більшості студентів, йдуть на цей крок цілком свідомо, повністю розуміючи злочинність такого вчинку. Тому єдиним вирішенням цієї проблеми є послідовне та невідворотне покарання, без огляду на посади, звання та положення у суспільстві такого недоброчесного науковця.

Іншою складною проблемою є самоплагіат – повторення власних праць у різних джерелах з незначними змінами [2]. Найчастіше це відбувається через завищені вимоги до кількості публікацій науковців для підвищення рейтингу навчального закладу та свого власного в умовах, коли навантаження на викладачів постійно зростає: збільшується навчальне навантаження, вимагається оформлення все більшої кількості різноманітних документів, форма яких весь час змінюється, що вимагає постійного їх перероблення, висуваються нові обов'язки, багато з яких, власне, не є характерними для займаної посади, ставляться нові завдання, досвіду виконання яких у працівника немає. Повноцінне проведення наукових досліджень при цьому стає просто неможливим – на це фізично не вистачає часу і моральних сил.

Викладачів ставлять перед необхідністю публікацій все більшої й більшої кількості праць, якість яких найчастіше ніхто не контролює. З кожним роком ці вимоги суттєво зростають та змушують науковців постійно приймати участь у безлічі конференцій, семінарів, круглих столів, проходити кілька разів на рік різноманітні стажування та підвищення кваліфікації, не звертаючи уваги на їх корисність для роботи та власного розвитку – головним є отримання заповітного сертифікату чи публікації. Тому й спостерігається гонитва за кількістю публікацій на шкоду їх якості, оскільки неможливо провести таку кількість повноцінних досліджень, щоб мати можливість представити їх у такій кількості публікацій.

Окремою темою є вимога до обов'язкової наявності публікацій у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз Scopus та Web of Science [3]. Такі публікації вже давно перетворилися із можливості поділитися результатами своїх досліджень зі світом на товар, який активно продається та купується, причому це стосується не лише України. У цій сфері найбільш розповсюдженими порушеннями є незбереження авторства та публікації статей з імітацією наукового дослідження у «сміттєвих» виданнях. Автор статті охоче включає до публікації сторонніх «співавторів», оскільки публікація, як правило, потребує значних коштів. Бажаючих прийняти участь у такій публікації більш ніж достатньо, оскільки без неї захист дисертації чи укладання контракту на роботу опиняються під великим питанням. Нерідко статті для публікації в таких виданнях взагалі замовляються стороннім авторам за оплату.

Освіта і наука завжди були творчими галузями, професійну діяльність у яких важко стандартизувати та формалізувати. Сьогодні, намагаючись зробити це на державному і світовому рівні, суспільство зустрілося із рядом проблем. Коли ефективність закладу освіти в цілому і кожного науковця зокрема намагаються оцінити у кількості праць та участю у різноманітних заходах, неконтрольовано зростає потік публікацій, які не несуть ніякої наукової цінності, а іноді навіть являються відвертим плагіатом чи самоплагіатом. Також стрімко почала зростати кількість конференцій, тренінгів, семінарів, які фактично продають сертифікати

учасників без суттєвого освітнього, наукового чи будь-якого іншого результату. Вимоги щодо наявності публікацій у іноземних виданнях сприяли появі «зарубіжних» видань, засновниками яких є українські організації, що публікують будь-які матеріали без рецензування. Публікації у виданнях, що входять до наукометричних баз Scopus та Web of Science стали самоціллю, а не можливістю репрезентувати свою наукову діяльність. Вимоги щодо наявності високого індексу цитування науковця призвели до того, що в закладах освіти складаються негласні списки осіб, яких необхідно цитувати у своїх роботах. Цей перелік проявів академічної недоброчесності можна продовжувати нескінченно. Більше того, він весь час поповнюється, оскільки на кожен нову проблему у відповідь миттєво з'являються засоби її вирішення.

Для поліпшення ситуації у цьому напрямку варто на державному рівні переглянути вимоги до освітян та їх обов'язків, привести ці вимоги в адекватний стан, даючи можливість науковцям продуктивно і з користю працювати, розвиватися, підтримувати високий рівень викладання та наукової роботи, а не відчувати себе загнаним, заляканим, невпевненим у завтрашньому дні та гарячково намагатися принаймні формально відповідати вимогам, які весь час змінюються та розширюються.

Висновки. Нестабільні та завищені вимоги, які висувуються однаковим чином до всіх учасників процесу, є дуже складною проблемою у сфері освіти та науки. Необхідно усвідомити, що не може 100 % освітян бути видатними вченими, праці яких цитує весь світ. У свою чергу, геніальний науковець далеко не завжди буде талановитим викладачем, який здатний зацікавити та поділитися своїми знаннями і вміннями з великою кількістю здобувачів освіти.

Неможливо і непотрібно намагатися вирівняти усіх під одну гребінку. Для керівництва навчальних закладів важливим завданням повинно стати визначення сильних сторін кожного співробітника. Це дасть можливість використовувати його працю саме у тому напрямку, де він здатний проявити себе якнайповніше. Не варто

вимагати однакових показників від кожного учасника, оскільки усереднення вимог дає також і усереднення по результатах.

Якщо один із співробітників є більш талановитим науковцем, то оптимальним буде зменшення його навчального навантаження для вивільнення часу для наукової роботи. У той же час, обов'язки співробітника, який проявляє схильність до викладацької діяльності, варто призначати переважно у цьому напрямку. За результатами аналізу схильностей співробітників доцільно призначати кураторів академічних груп, осіб, відповідальних за ведення документації чи координування методичної роботи кафедр та структурних підрозділів. Більш вузька спеціалізація завжди дає кращі результати, ніж намагання охопити у своїй діяльності усі можливі й неможливі сфери.

У ситуації, коли працівник галузі освіти та науки реалізує себе саме в тому напрямку, до якого має схильність, значно рідше будуть виникати випадки академічної недоброчесності, до якої найчастіше вдаються у разі неможливості забезпечити виконання вимог власними силами та здібностями. Професійний науковець, що займається улюбленою справою, не потребуватиме використання плагіату або фальсифікування даних. При правильному визначенні кола його посадових обов'язків він матиме змогу безперешкодно проводити дослідження та залучати до них талановиту молодь, яка має перспективи у науці. Натомість, фахівець, зацікавлений у викладанні, буде професійно та відповідально готувати навчальні матеріали, а, маючи тісний зв'язок та підтримку з боку здобувачів освіти, сприятиме поширенню цінностей академічної доброчесності серед молоді.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бахрушин В., Ніколаєв Є. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності. SAIUP, 2019. 41 с.
2. Єгорченко І., Серебряков М. Академічна доброчесність : аналіт. звіт та рек. Київ, 2018. 37 с.
3. Стежко З., Римар С. Академічна доброчесність у системі університетської освіти та науки. *Грааль науки*. 2021. № 8. С. 339-341.

*Лушак Г. І.,
канд. наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри комп'ютерних наук
Тернопільського національного технічного університету ім. І. Пулюя;
викладач ВСП «Зборівський фаховий коледж ТНТУ І. Пулюя»*

ВТІЛЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ: ДОСВІД УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ

Українське законодавство щодо академічної доброчесності (АД) фахівці визнають як одне з найдосконаліших, проте наразі бракує практичних механізмів його імплементації в життя. Ми спробували дослідити ситуацію з втіленням положень відповідного законодавства у закладах фахової передвищої освіти України та з'ясувати, чи міг би у вітчизняних умовах бути корисним досвід сусідньої Польщі.

Закон України «Про фахову передвищу освіту» [1] в статті 26 визначає основні засади забезпечення академічної доброчесності у сфері фахової передвищої освіти, зокрема зобов'язує всіх учасників освітнього процесу в системі фахової передвищої освіти дотримуватися принципів АД та покладає на керівника закладу фахової передвищої освіти і колегіальний орган управління обов'язки забезпечення дотримання принципів АД в закладі освіти у межах своєї компетенції.

Орім передбачених Законом України «Про освіту» [2], Закон України «Про фахову передвищу освіту» визначає наступні види порушень академічної доброчесності у закладі фахової передвищої освіти:

- *несанкціонована співпраця* (надання здобувачам фахової передвищої освіти допомоги працівниками, батьками або іншими особами, що не передбачена умовами виконання завдань;

- *академічне шахрайство* (використання під час контрольних заходів непередбачених допоміжних матеріалів та/або технічних засобів, проходження процедур контролю результатів навчання підставними особами, подавання як результатів власної праці творів, виконаних іншими особами, у тому числі на замовлення);
- *необ'єктивне оцінювання* (свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання і творчих здобутків здобувачів фахової передвищої освіти, а також компетентностей працівників закладів фахової передвищої освіти під час їх атестації або сертифікації) [1].

Що стосується академічної відповідальності за порушення академічної доброчесності як педагогічними (науково-педагогічними) працівниками, так і здобувачами освіти, то ці положення для закладів фахової передвищої освіти практично дублюються із 42 статті Закону «Про освіту», проте для здобувачів освіти з'являється такий вид покарання як зауваження.

МОН розробило чимало рекомендацій, положень, інформаційних листів та інших документів, що мають на меті врегулювати питання впровадження принципів академічної АД у освітній процес, проте адресовані вони, в основному, закладам вищої освіти. Що ж стосується фахових коледжів, то з часу введення в дію Закону України «Про фахову передвищу освіту», вони вперше зіткнулися із законодавчою вимогою дотримання засад академічної доброчесності, тож ЗФПО розпочали розробку своїх внутрішніх Положень про академічну доброчесність. Слід відзначити, що часто такі документи дублюють відповідні тези Закону, адаптуючи їх до умов конкретного закладу. Водночас чимало коледжів розробили глибокі та об'ємні документи, в яких уточнюються та конкретизуються прояви академічної недоброчесності, декларуються принципи та правила академічної доброчесності педагогічних працівників і здобувачів освіти, закріплюються механізми контролю

за їх дотриманням, як-от створення Комісії з питань АД тощо. Разом з тим практично без змін перелічуються передбачені Законом види академічної відповідальності здобувачів освіти (зауваження; повідомлення батькам, законним представникам; повторне проходження поточного, підсумкового та/або річного оцінювання; повторне проходження державної підсумкової атестації та/або атестації здобувачів; повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої, освітньо-професійної програми; позбавлення академічної стипендії; позбавлення наданих закладом фахової передвищої освіти пільг з оплати навчання; позбавлення отриманих з порушенням академічної доброчесності призових місць на учнівських та студентських змаганнях, турнірах, олімпіадах, конкурсах; відрахування із закладу фахової передвищої освіти). Відкритим залишається питання механізмів накладення стягнень: які види відповідальності тягне за собою вперше зафіксований прояв академічної недоброчесності, а які – систематичні зловживання? Чи є достатніми заходи з пропагування доброчесної академічної поведінки, і як взагалі відбувається попередження здобувачів освіти про відповідальність за її недотримання?

Для пошуку шляхів розв’язання цих проблем, вважаємо, варто звернути увагу на досвід аналогічних навчальних закладів Польщі. Нашим закладам фахової передвищої освіти (фаховим коледжам) в системі освіти Польщі відповідають заклади післяпочаткової школи (*szkoła ponadpodstawowa*) – ліцеї, технікуми, професійні школи I і II ступенів, де вік здобувачів освіти становить 16-20 років. Вибірковий моніторинг офіційних інтернет-сторінок та оприлюднених нормативних документів ряду таких закладів дозволив з’ясувати наступне.

- Декларування принципів академічної доброчесності та виховання відданості їм є невід’ємною складовою політики кожної школи, тому ці питання

широко висвітлюються і в статуті школи, і в окремих документах, що оприлюднюються на чільних місцях сайту.

- Велика увага приділяється інформуванню здобувачів освіти щодо питань АД, зокрема деталізуються прояви академічної недоброчесності («Прикладами порушень принципу академічної доброчесності є: ... списування домашніх завдань і контрольних; використання забороненого обладнання під час заліків та іспитів; спілкування з іншими людьми всередині та поза кімнатою під час заліків, іспитів; здавати одну й ту саму роботу двічі / багато разів (наприклад, з двох різних предметів, двом різним вчителям); використання «шпаргалок» будь-якого типу; продаж, покупка або розповсюдження власної чи чужої роботи; надання інформації про зміст заліків, контрольних робіт тощо іншим учням без дозволу викладача; несамотійне написання твору (наприклад, оплачене замовлення); будь-яка спроба пошкодити або знищити обладнання в класних кімнатах» [3]).

- Конкретизуються каральні заходи при недотриманні принципів АД при першому та наступних порушеннях («... при першому: бесіда з директором школи та класним керівником; інформування всіх вчителів певного відділення про ситуацію; наслідки в оцінюванні предметів та оцінки поведінки. Кожне наступне порушення принципу академічної чесності тягне за собою такі ж наслідки, як і перше правопорушення, а також письмову догану, яка заноситься в карту студента» [3], [4]). Інколи ліцеї розробляють цілі таблиці із прикладами порушень АД та відповідних покарань за них [5].

- Зважаючи на неповнолітній вік вступників, їм та їхнім опікунам пропонується підписати декларацію про ознайомлення із засадами АД в даній школі та усвідомлення наслідків їх порушення (приклад такого документу – [6]).

Тож і вітчизняним ЗФПО втілення засад АД, на нашу думку, слід розпочати з широкої просвітницької роботи як зі здобувачами освіти, так і з педагогічними

(науково-педагогічними працівниками). Зважаючи на неповнолітній вік студентів ЗФПО, карні санкції за порушення норм АД варто вводити поступово і тільки за умови доброї поінформованості студентів щодо їх відповідальності за відповідні порушення. При цьому можна орієнтуватися на описаний вище досвід аналогічних польських навчальних закладів.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про фахову передвищу освіту: Закон України від 06.06.2019 № 2745-VIII. Дата оновлення: 02.10.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text>.
2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 02.10.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
3. III Liceum Ogólnokształcące im. A. Mickiewicza w Katowicach. Statut szkoły. URL: <https://mickiewicz.katowice.pl/statut-szkoly> (дата звернення: 17.11.2021).
4. SLO. Academic integrity. URL: <http://www.lo1.gliwice.pl/ib/middle-years-programme/code-of-conduct/> (дата звернення: 17.11.2021).
5. IV Liceum Ogólnokształcące im. E. Sczanieckiej. URL: <https://4liceum.pl/pl/informacje-o-szkole/11-wewnatrzszkolne-zasady-oceniaania> (дата звернення: 17.11.2021).
6. Deklaracja. URL: <http://www.lo1.gliwice.pl/wp-content/uploads/2021/07/3b.Academic-integrity-MYP.pdf> (дата звернення: 17.11.2021).

*Меленевич А. Я.,
канд. мед. наук, асистент,
Харківський національний медичний університет*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ – ЗАПОРУКА ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

*«Освіта — це те, що залишається, коли ми вже
забули все, чого нас вчили»*

Джордж Галіфакс

*«Любов до науки – це любов до правди, тому
добročесність є основною чеснотою науковця»*

Людвіг Фейєрбах

Чітке розуміння та дотримання принципів академічної доброчесності допоможе вирішити нагальні проблеми вищої освіти в Україні. Гарна слава та успішність вищого навчального закладу залежить не лише від його місця в рейтингах, а й від сприйняття його студентським, науковим і суспільним середовищем загалом. Найкращі абітурієнти будуть прагнути навчатися саме в університеті з доброю репутацією [1]. Однією з умов здобуття хорошої репутації є академічна доброчесність, яка є основою міцних знань та високих моральних принципів.

Успішні навчальні заклади прагнуть не тільки до дотримання етичних норм навчання, а й створюють повноцінну атмосферу чесності, поваги, справедливості та довіри в процесі навчання. Академічна доброчесність – поняття комплексне. Хтось вважає, що це питання цінностей і виховання людини, а хтось розуміє вужче та ставить знак дорівнює зі словом плагіат. Чітке визначення поняття «академічна доброчесність» дає ст. 42 Закону України «Про освіту». Відповідно до цієї статті

«академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [2].

Українське законодавство в питаннях академічної доброчесності є прогресивним, в небагатьох країнах світу цим питанням присвячують цілі статті законів, з іншого боку, нам варто надолужити у виконанні законодавства та введення академічної доброчесності у повсякденний освітній процес. Академічна доброчесність має бути основою корпоративної культури закладу вищої світи. Спільнота закладу має поділяти спільні цінності та дотримуватися їх. Дотримання принципів академічної доброчесності не лише забезпечить належну якість освіти, а й допоможе здобути добру репутацію закладу та збільшить вартісність диплому.

Правильно вибудована академічна політика вищого навчального закладу визначає стратегію та тактику побудови освітнього процесу. Учасниками навчального процесу є студенти, викладачі та адміністрація вищого навчального закладу. Академічна доброчесність – це спільна колективна робота, але особиста відповідальність кожного. На інституційному рівні закладу освіти важливо узгодити та прийняти «чіткі правила гри» - внутрішні політики, нормативні документи – наприклад, кодекс доброчесності чи положення про академічну доброчесність [3, 4].

Запорукою академічної доброчесності в першу чергу є позиція викладача, який має бути послідовним у своїх вимогах до студентства, об'єктивним і не вибірковим ні у вимогах, ні у наслідках за порушення таких вимог, тоді студентство розумітиме і бачитиме, що за проступки є реальні наслідки, а не ситуативні вибіркові реакції. Викладач повинен мати не просто формальні кваліфікації, а

повинен бути професійно та практично компетентним в області дисциплін, що викладаються, активно займатися науковими дослідженнями, безперервно розвиватися не тільки по своїй спеціальності, але і в області методики викладання, навчання.

Сучасна академічна політика передбачає постановку освітніх цілей в контексті організації навчального процесу на основі індивідуальної освітньої траєкторії студентів, партнерського розвитку взаємодії між викладачами та студентами, створення умов для формування у студентів досвіду самостійного рішення пізнавальних, комунікативних, організаційних, моральних та інших проблем майбутньої професійної діяльності. Даний контекст по суті є студент орієнтованою освітньою парадигмою, в якій результати навчання відіграють основну роль та стають головним підсумком освітнього процесу для студента з точки зору знань, умінь та здібностей. Технології та методи навчання в даному випадку є засобами досягнення цих результатів. Тому вони повинні бути адекватними.

Колишній принцип «що повинен зробити університет для студента», в умовах студент орієнтованого навчання трансформується на новий принцип – «що повинен зробити студент для свого навчання та для свого університету» або «що може зробити студент, щоб поліпшити викладання». Такий підхід підвищує відповідальність студента за власне навчання. В кожному вищому навчальному закладі має бути створена та ефективно організована система внутрішнього забезпечення якості освіти. Яка являє собою сукупність умов, процедур і заходів у закладі освіти, що забезпечують ефективність освітніх та управлінських процесів, які безпосередньо впливають на якість результатів навчання студентів, забезпечують формування їхніх ключових компетентностей, а також сприяють усебічному розвитку їх особистості [5].

Отже, сучасні реалії та виклики сьогодення обумовлюють необхідність якісного оновлення системи вищої освіти, яке має бути спрямованим на формування у студентства світогляду, заснованого на загальнолюдських цінностях та гуманістичних ідеях.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Колесніков А. Академічна доброчесність в українському освітньо-науковому просторі: проблеми та соціальні загрози. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2019. Вип. 24. с. 122-128.

2. Закон України «Про освіту». Стаття 42 «Академічна доброчесність». [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page3/print>.

3. Кодекс академічної доброчесності Харківського національного медичного університету: Наказ ХНМУ № 305 від 27.08.2019 р. [Електронний ресурс] URL: http://www.knmu.kharkov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2520%3A2015-04-30-08-10-46&catid=20%3A2011-05-17-09-30-17&Itemid=40&lang=uk.

4. Положення про академічну доброчесність та етику академічних взаємовідносин в Харківському національному медичному університеті: Наказ ХНМУ № 165 від 02.07.2020 р. [Електронний ресурс]. URL: http://www.knmu.kharkov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2520%3A2015-04-30-08-10-46&catid=20%3A2011-05-17-09-30-17&Itemid=40&lang=uk.

5. Положення про систему внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності Харківського національного медичного університету: Наказ ХНМУ № 207 від 31.08.2021 р. [Електронний ресурс] URL: http://www.knmu.kharkov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=6135%3A2019-10-25-06-38-49&catid=63%3A2017-03-29-07-39-46&Itemid=86&lang=uk.

*Минчинська І. В.,
канд. екон. наук, доцент кафедри економіки підприємства,
Університет державної фіскальної служби України*

ЗАПОБІГАННЯ ПОРУШЕННЮ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ОНЛАЙН-НАВЧАННЯ

Дистанційна форма навчання, що була запроваджена із початком пандемії коронавірусної інфекції навесні 2020 року, мала значний вплив на всі аспекти організації освітнього процесу, в тому числі і позначилася на дотриманні здобувачами вищої освіти стандартів академічної доброчесності. Хоча дана проблема зустрічається і в інших країнах, зокрема, як свідчать проведені в США дослідження, більше 60 % американських студентів відкрито зізнаються в тому чи іншому обмані [1], в Україні вона набула особливого розмаху. Відповідно до даних опитування проведеного в Україні в 2017 р., близько 93 % студентів в тій чи іншій формі практикують плагіат та списування [2, с. 4]. Враховуючи специфіку онлайн навчання, воно лише сприяє поглибленню зазначеної проблеми.

Дистанційне навчання, на відміну від традиційного, потребує від здобувачів вищої освіти більше часу на підготовку та більшої організованості, що в свою чергу вимагає від викладача перегляду навчального матеріалу, форм та методів поточного та підсумкового контролю та видів завдань. Враховуючи вище зазначене, з метою запобігання порушенню академічної доброчесності здобувачів вищої освіти в умовах онлайн-навчання існує потреба у перегляді кількості та змісту завдань письмових робіт, як традиційного методу навчання.

Аналіз розроблених положень різних вітчизняних закладів вищої освіти щодо дотримання академічної доброчесності на предмет обов'язковості перевірки тих чи інших видів робіт засвідчив, що обов'язковій перевірці на плагіат в переважній більшості проаналізованих ЗВО підлягають академічні тексти випускних

кваліфікаційних робіт та дисертацій здобувачів вищої освіти [3, 4, 5, 6], в деяких перевірці також підлягають курсові проекти (роботи) [7, 8], а в окремих університетах, як, наприклад, в Національному університеті «Острозька академія» [9], перевірці на плагіат підлягають усі наукові, творчі роботи та інші твори, у т. ч. кваліфікаційні (дипломні), курсові роботи, що виконують здобувачі вищої освіти [9]. Проте, перевірка всіх видів робіт здобувачів є швидше винятком, ніж правилом.

Виходячи з зазначеного вище, головною вимогою є не давати студентам письмові завдання, які передбачають просте відтворення інформації, оскільки це спонукає їх до «copy and paste» інформації з Internet-джерел. Це стосується як поточних робіт, виконання яких передбачено в межах семінарських або практичних занять, так і підсумкових (контрольних) робіт.

Якщо навчальною дисципліною передбачено виконання таких завдань, то потрібно їх формулювати у вигляді питань проблемного характеру або творчих завдань. Важливо виключити завдання у вигляді реферату або будь-які завдання, що передбачають складання конспекту від руки.

Ефективним способом заохочення студентів до опрацювання навчального матеріалу є організація онлайн-дискусій шляхом створення форуму для коментарів [10], що також має оцінюватися.

В умовах дистанційного навчання для контролю рівня засвоєння знань доцільне використання тестових завдань. Вважаємо, що поряд з тестовими завданнями для контролю рівня засвоєних студентами знань, мають бути тести доступні для проходження необмежену кількість разів, їх проходження студентами буде сприяти запам'ятовуванню матеріалу. Важливо налаштувати систему за допомогою якої проводиться тестування таким чином, щоб студенти бачили кількість правильних відповідей, без показу питань [10].

Варто відмітити, що здобувачі вищої освіти часто вдаються до порушення академічної доброчесності через незнання основних її принципів, відсутність навиків академічного письма. Тому, загальною рекомендацією є включення до переліку дисциплін першого курсу навчання такої дисципліни, як «Основи академічного письма», що дозволить здобувачам зрозуміти важливість та наслідки дотримання або не дотримання принципів академічної доброчесності, сприяти формуванню академічної культури студента, познайомитися з особливостями наукового стилю та написання наукових текстів, роботою з джерелами та укладанням бібліографії.

Отже, запропоновані вище рекомендації мають на меті сприяти запобіганню порушенню академічної доброчесності серед здобувачів вищої освіти в умовах організації онлайн-навчання.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Facts and Statistics. The International Center for Academic Integrity (ICAI). Albany. USA. URL: <https://academicintegrity.org/resources/facts-and-statistics>. (дата звернення 18.11.2021).
2. Стан і проблеми боротьби з плагіатом в українській освіті. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. Київ. 2017. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2017-12/plagiat-8be00.pdf>.
3. Положення про систему запобігання плагіату в академічних текстах працівників та здобувачів вищої освіти КПІ ім. Ігоря Сікорського. URL: <https://ep.kpi.ua/files/navchannia/antiplag.pdf> (дата звернення 18.11.2021).
4. Положення про порядок перевірки академічних та наукових текстів на унікальність в сумському національному аграрному університеті. URL: <https://snau.edu.ua/wp-content/uploads/2019/11/%D0%9F%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%96%D0%95%D>

0%9D%D0%9D%D0%AF_%D0%A3%D0%9D%D0%86%D0%9A%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%AC_%D0%A1%D0%9D%D0%90%D0%A3.pdf (дата звернення 18.11.2021).

5. Академічна доброчесність. Перевірка тексту академічних, наукових та кваліфікаційних робіт на плагіат. СТВНЗ 85.1-01:2021. URL: https://www.khadi.kharkov.ua/fileadmin/P_Standart/pologeniya/stvnz_85_1_01.pdf (дата звернення 18.11.2021).

6. Положення про порядок перевірки академічних і наукових текстів на плагіат у ДВНЗ «Донецький національний технічний університет». URL: <https://donntu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/12/%D0%9F%D0%BE%D1%80%D1%8F%D0%B4%D0%BE%D0%BA3%D1%96%D0%B0%D1%82.pdf> (дата звернення 18.11.2021).

7. Положення про запобігання академічному плагіату та порядок його виявлення у наукових, кваліфікаційних, навчальних та науково-методичних роботах у Вінницькому національному технічному університеті. URL: <https://vntu.edu.ua/uploads/2020/plag.pdf> (дата звернення 18.11.2021).

8. Положення про академічну доброчесність Університету державної фіскальної служби України. URL: <https://drive.google.com/file/d/1t0u6C4eDbX13kLFYmkIm0zE2fqfr2xE/view> (дата звернення 18.11.2021).

9. Положення про запобігання академічному плагіату та порядок перевірки робіт у Національному університеті «Острозька академія». URL: https://www.oa.edu.ua/publik_information/polojennia_pro_perevirku_plagiatu.pdf (дата звернення 18.11.2021).

10. Як підтримати чесність дистанційного навчання? Академічна доброчесність. Інформаційний бюлетень. №8. 2021 р. (дата звернення 20.11.2021).

*Михалойко І. С.,
канд. мед. наук, доцент кафедри внутрішньої медицини №1,
клінічної імунології та алергології ім. акад. Є.М. Нейка,
Івано-Франківський національний медичний університет*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Дотримання принципів академічної доброчесності в дослідженні є однією з базових засад науки. Саме такий підхід допомагає науковцю уникати відхилень від загальноприйнятих етичних принципів у дослідницькій практиці і запобігати потенційним серйозним проблемам, що можуть виникати при проведенні досліджень, розробці нових математичних підходів та алгоритмів інтерпретації отриманих результатів, процесів моделювання та інших експериментальних досліджень.

Етична поведінка в науці здатна сприяти покращенню наукових результатів, оскільки дотримання етичних принципів призводить до професійної чистоти, коректності у використанні різноманітних методів, сприяє більш відкритій та творчій співпраці між дослідниками.

Однією із форм академічної нечесності у науковій практиці є плагіат, який виступає серйозним порушенням етичних норм науки. Плагіат може включати як видання чужих ідей чи слів за власні без належного цитування першоджерела, так і підтасовку експериментальних результатів на основі чужих даних. З метою протидії такій діяльності Федеральний уряд США розробив і вдосконалив свою політику щодо дотримання норм академічної чесності, створив федеральні агентства та науково-дослідні інститути, встановив правила реагування на випадки плагіату. Подібна практика використовується і у інших країнах, наприклад, Китаї, де запроваджено спеціальну політику в цьому напрямі, для чого створені відповідні

наглядові комітети та програма захисту інформаторів з питань недотримання принципів академічної чесності [2].

Плагіат при проведенні наукових експериментів є злочином проти академічної громади. Дослідники, які обманюють споживачів своєї наукової продукції, отримують незаслужені вигоди. У той же час, слід вміти розрізняти безпосередній плагіат та запозичення інформації, на основі якої створюється новий дослідницький продукт за умов додержання правил академічної чесності у науковому експерименті.

Одним важливим аспектом є запобігання конфлікту інтересів при проведенні дослідження. Його наявність може повністю зруйнувати цілісність досліджень та загрожувати довірі до отриманих наукових результатів. В цікавій роботі групи авторів здійснено аналіз причин виникнення конфлікту інтересів, шляхів розв'язання конфліктних ситуацій всередині наукових груп. Конфлікт інтересів може виникати на різних стадіях та рівнях проведення наукового експерименту. Договірні відносини, контракти, навіть усні угоди на проектних етапах виконання майбутніх науково-дослідних робіт можуть бути ефективним засобом запобігання виникненню конфліктних ситуацій у майбутньому [6].

Відносно новим проявом наукової нечесності стало використання запозичених результатів, які все ширше представляються у Інтернеті. Інколи, така форма плагіату ще називається кібер-плагіатом. Групою тайванських дослідників уважно проаналізовано розвиток цього феномену. Його сутністю є запозичення наукових ідей та підходів, які були запроваджені раніше. Слід зауважити, що отримані в такий спосіб результати не мають, зазвичай, наукової новизни. Ключову роль у протидії таким формам академічної нечесності здатен відіграти моральний "імунітет", сформований вже на ранніх

стадіях освіти. Зрозуміло, що без цієї внутрішньої основи добра обізнаність з результатами наукових досліджень у світі є також спокусою до їх використання в некоректний спосіб [4].

Сучасна наука вимагає проведення комплексних міждисциплінарних досліджень, залучення фахівців із різних наукових шкіл, університетів, країн. Все це веде до інтернаціоналізації науки, одержання практичних результатів дуже широким авторським складом. У той же час до сучасних наукових проектів під егідою Європейського Союзу, NATO, DFG, DAAD, Fulbright та інших висуваються дуже високі вимоги щодо відповідності етичним нормам. При порушенні таких норм відповідні наукові групи та науковці можуть бути позбавлені подальших можливостей брати участь у відповідних проектах, що фактично виключатиме їх із міжнародної наукової спільноти. Останнє є дуже вагомим мотивом для беззаперечного дотримання принципів наукової чесності [1].

Одним із результатів проведення наукового дослідження є публікація його результатів у статтях та матеріалах конференцій. Проте часто виникають ситуації та свідчення того, що процес рецензування не завжди є справедливим і етичним попри загальну тенденцію дотримання більшістю серйозних

журналів етичних норм. Тому, побудова оптимального алгоритму відносин між авторськими групами, рецензентами, редакторами та видавцями є запорукою публікації, з однієї сторони, правдивих та нових наукових результатів, а, з іншої сторони, запобігання неправомірному або навмисному перешкоджанню авторам у оприлюдненні своїх наукових даних.

Неправомірні дії при опублікуванні результатів наукових досліджень можуть приймати різні форми. До найбільш серйозних порушень відносяться прямий плагіат та фальсифікація первинного матеріалу. Як відзначив Б. Р. Мартін, на щастя, такі форми академічної нечесності серед серйозних науковців зустрічаються

відносно не часто. Більш поширеними є тиражування результатів власних досліджень кілька разів, що знижує оригінальність отриманих у кожному випадку результатів. Виявлення такої форми автоплагіату є вельми складним завданням, оскільки різні форми представлення одних і тих даних важко піддаються ідентифікації. У протипагу шахрайству авторів з'явилася нова форма неправомірних дій редакторів журналів, які намагаються штучно підвищувати «імпаکت-фактор» своїх журналів через практику примусу до їх цитування. Подібні дії можуть робитися і рецензентами при рекомендаціях цитування відповідних статей задля підвищення власного індексу Гірша [5].

На завершення розглянемо декілька типових моделей академічної недоброчесності при проведенні наукових експериментів.

Підтасовування даних. Намагання досягти відповідності поставленій апріорній меті, висновкам попереднього теоретичного аналізу або результатам раніше опублікованих досліджень створює для обізнаного фахівця спокусу вибіркової фіксації отриманих експериментальних даних. Саме це найчастіше може продукувати фальсифікацію даних. Зрозуміло, що при додержанні чистоти експерименту досвідчений науковець може просто аналітично виключати невірні дані, які генеруються певними випадковими процесами, або обмеженнями експерименту. В цій ситуації гарантією об'єктивності може слугувати лише дотримання етичних норм проведення наукового експерименту [4].

Дослідження у межах однієї наукової групи. При проведенні експериментальних наукових досліджень навіть у межах однієї наукової групи можуть виникати проблеми авторства ідей, відкриттів, часових пріоритетів їх фіксації. Крім того, важливим є врахування долі участі кожного у розв'язанні певної наукової проблеми. Ці проблеми можуть загостритися в ході публікації результатів

досліджень, при включенні до списку авторів тих чи інших осіб. Зауважимо, що об'єктивно в ході певних дискусій, обговорення результатів дослідження нові наукові гіпотези можуть бути створені одночасно кількома авторами [3].

Запозичення результатів інших наукових груп. Цей аспект є особливо актуальним для науковців пострадянського простору, які працювали у ізолюваному науковому співтоваристві і не завжди були обізнаними із результатами закордонних колег. Досі чимала частина вітчизняних дослідників не здійснюють постійного моніторингу за новими науковими публікаціями, не беруть участі у міжнародних наукових конференціях, прямих контактах із закордонними фахівцями, не мають доступу до провідних ресурсів, таких як Elsevier, Clarivate, Wiley і т.д. Це породжує часом прагнення представити іноземні результати, як свої власні, цілу низку псевдонаукових експериментальних відкриттів, їх невиправдане патентування.

Прагнення до чистоти й коректності наукового експерименту найкращим чином може бути реалізоване в опорі на самосвідомість кожного експериментатора, дотримування ним принципів академічної чесності. Ідентифікація свідомого, добре продуманого та сконструйованого плагіату є доволі важким завданням. Нормою нашого академічного життя повинна стати системна профілактика девіантної академічної поведінки. Вона має включати тренінги з етики наукових досліджень, відповідні розробки необхідно інтегрувати в програму навчання студентів і аспірантів, постійно вдосконалювати нормативні документи такого спрямування з метою підвищення кваліфікації дослідників. Належне місце в цьому комплексі повинні знайти добре продумані, виважені та прозорі процедури й санкції, здатні створити атмосферу несприйняття академічної недоброчесності і

ефективно вплинути на її порушників [1].

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Fanelli, D. How many scientists fabricate and falsify research? A systematic review and meta-analysis of survey data. *PLoS ONE*. 2009. №4: Article number e5738.

2. QS World University Rankings. 2020.
URL: <https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2020>.

3. До питання уникнення проблем і помилок у практиках забезпечення академічної доброчесності : лист МОН № 1/9-263 від 20.05.2020 року. [Електронний ресурс]. URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/73710/.

4. Єгорченко І., Серебряков М. Аналітична записка. Академічна доброчесність. Аналітичний звіт та рекомендації. USAID. [Електронний ресурс]. URL: <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2018/10/Analitichnazapyskaakademichnadbroschnist.pdf>.

5. Рекомендації для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності: затверджено рішенням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти від 29 жовтня 2019 року / Нац. агентство із забезпечення якості вищої освіти. 2019. 19 с. [Електронний ресурс]. URL: <https://naqa.gov.ua/>.

6. Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти: лист Міністерства освіти і науки України від 23.10.2018 № 1/9-650. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#n211>.

*Нетроніна О. В.,
канд. біол. наук, доцент кафедри біохімії та медичної хімії,
Дніпровський державний медичний університет*

*Абраїмова О. Є.,
канд. біол. наук, старший викладач кафедри біохімії та медичної хімії,
Дніпровський державний медичний університет*

МОЖЛИВІ ПРИЧИНИ АБО ФАКТОРИ, ЩО СПРИЯЮТЬ ПОРУШЕННЮ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Сучасний світ характеризується насамперед швидким розвитком інформаційних технологій, які надають можливість залучатися до великого обсягу знань, що накопичується усіма державами світу, та швидкого обміну результатами наукових досліджень, однак певною мірою може сприяти недоброчесному відношенню до доступних знань.

Під терміном «академічна доброчесність» прийнято розуміти сукупність духовних цінностей, таких як чесність, справедливість, довіра, повага та відповідальність, які повинні дотримуватися усіма учасниками науково-освітнього процесу [1]. У більш широкому розумінні академічна доброчесність – це моральні принципи та визначені законом норми, обов'язкові для дотримання всіма представниками освітнього та наукового середовища. Така система цінностей має бути орієнтиром, на який потрібно рівнятися як у науковій, так і у педагогічній діяльності.

Академічна доброчесність включає в себе забезпечення чесності та справедливості в наукових дослідженнях, викладанні та навчанні зі сторони вчених, викладачів та студентів. Усі учасники науково-освітнього процесу повинні поважати працю та заслуги своїх колег, бути відкритими для спілкування, відповідати за свої дії та дотримуватись прозорості у всіх сферах наукової

діяльності. Академічна сумлінність забезпечує довіру суспільства до авторитету сучасної науки на всіх її рівнях, включаючи процес дослідження та отримання результатів. Порушення принципів академічної сумлінності є рядом некоректних дій з боку будь-якого учасника науково-освітнього процесу. Усі перелічені приклади недобросовісної поведінки у науково-освітній діяльності підривають авторитет сучасної науки та освіти.

Академічна доброчесність повинна бути основою взаємовідносин у ЗВО, щоб забезпечити обмін ідеями, розробляти нові знання та, підвищувати не тільки рівень освіти випускників, а й довіри до навчального закладу, і вона вимагає, щоб окремі вчені, педагоги та студенти співпрацювали та довіряли один одному. Уникнення академічно нечесної поведінки (плагіату, вигадки та фальсифікації) часто називають способом підтримки академічної доброчесності. Хоча існує багато визначень плагіату, більшість із них стосується концепцій власності. Візьмемо для прикладу визначення Говарда [2], який визначає його як представлення слів або ідей джерела як власних.

Серед можливих причин плагіату можна виділити лінь, нестачу часу, страх невдачі, конкуренцію (тиск батьків та колег), нестачу знань, вимоги до кількості публікацій (для просування по службі), бажання здобути визнання. До визнаних причин збільшення кількості плагіату в наукових комунікаціях можна віднести: появу технічних засобів, що сприяють зростанню спокуси плагіату, формуванню екранного мислення завдяки масовому володінню комп'ютерними технологіями; відсутність у курсах інформатики розділів, які знайомлять користувачів з етичними та правовими нормами користування комп'ютерами та Інтернетом; відсутність у системі середньої та вищої освіти предметів, пов'язаних з етикою у науковому та навчальному середовищі; недостатній рівень моральної культури в науковому середовищі, який допускає навмисний плагіат. Не менш важливими спонукальними

факторами є гонитва за кількістю опублікованих статей як показником «ефективності» окремого вченого та науково-освітніх установ та посилення ролі управлінсько-бюрократичних інституцій в науці, вищій освіті та суспільстві в цілому; престижність наявності вчених ступенів у людей, які не зайняті безпосередньо наукою та освітньою діяльністю. З урахуванням цих причин основним завданням є суттєво знизити масштаби цього явища в науці та вищій освіті, усунувши чи зменшивши вплив цих факторів. Адже найбільш очевидний наслідок плагіату – це засмічення науки застарілою інформацією, статтями, що імітують наукову діяльність, що ускладнює пошук справді нової наукової інформації у своїй галузі дослідження. Плагіат знецінює роль наукових публікацій, ускладнює пошук та знаходження реально цінних публікацій, порушує етичні норми наукової діяльності та наукової комунікації, а також правові норми інтелектуальної власності. Ситуація, що склалася з плагіатом, диктує необхідність більш активної пропаганди норм наукової етики в процесі підготовки студентів, магістрів та аспірантів усіх профілів.

Плагіат в педагогічній та освітній діяльності також є актуальною проблемою та серйозним порушенням принципів академічної доброчесності, так як при цьому втрачає своє значення намагання педагогічного складу надати якісні та сучасні знання впродовж усього освітнього процесу. Як інтелектуальне запозичення, так й студентська не доброчесність торкаються всіх рівнів науково-освітнього процесу, починаючи від студентів та аспірантів і закінчуючи професорсько-викладацьким складом будь-якого вищого навчального закладу.

Плагіат – це глобальна педагогічна проблема, яка впливає на багато аспектів письма на різних рівнях, але є «найпоширенішою формою академічної неправомірної поведінки, з якою стикаються університети» [3]. Хоча все більше освітніх закладів відходять від того, щоб педагоги не стільки контролювали плагіат

у студентських дослідженнях, але насамперед навчали доброчесності, не відштовхуючи студентів від дослідницької роботи через страх перед можливим плагіатом [4]. Хоча плагіат справді є серйозною проблемою, але створення культури інформованого обговорення зі студентами є одним із способів допомагати студентам, коли вони вступають до академічних спільнот і намагаються проводити свої дослідження на основі своїх знань та можливостей їх інформаційного простору. Але, коли увага зосереджена лише на негативній поведінці, розмови про чесність зосереджуються на підозрі, а не на довірі, повазі та розвитку, що є також несприятливим для встановлення доброчесних взаємовідносин.

Таким чином, боротьба з академічною нечесністю має носити державний масштаб не просто шляхом контролю та системою покарань, а й методом формування професійних та загально культурних цінностей на всіх рівнях науково-освітнього процесу. Також доцільною є організація контролю кодексу академічної сумлінності у кожному вищому навчальному закладі чи науково-дослідному інституті. Безумовно, необхідна подальша розробка універсальних навчальних модулів, у яких кожному початківцю вченому будуть роз'яснені цілі академічної сумлінності, найчастіші причини, що підштовхують її порушення, їх види, методи їх викорінення, і навіть можливі наслідки. Такий інформаційний матеріал має бути легкодоступним, а ознайомлення та контроль виконання є невід'ємною частиною сучасної української академічної освіти.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дорошко А.О. Стан і проблеми академічної доброчесності та причини її порушення. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2021. 194. С. 204–208.
2. Howard R.M. Understanding “internet plagiarism”. *Computers and Composition*. 2007. 24 (1). P. 3–15.

3. Birks M., Mills J., Allen S., Tee S. Managing the mutations: academic misconduct in Australia, New Zealand and the UK. *Int. J. for Educational Integrity*. 2020. 16 (6). P. 1–15.

4. Vaccino-Salvadore S., Buck R.H. Moving from plagiarism police to integrity coaches: assisting novice students in understanding the relationship between research and ownership. *Int. J. for Educational Integrity*. 2021. 17 (20). P.1–18.

*Нікітенко А. І.,
канд. іст. наук, викладач кафедри гуманітарних наук,
Дніпровський державний медичний університет*

ДО ПИТАННЯ ПРИХОВАНОГО ПЛАГІАТУ В ІСТОРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Прихований плагіат – одна з найбільш кричущих проблем історичних розвідок. Чимало авторів нехтує принципами наукової доброчесності та намагається «спростити» свою роботу в ході написання наукової статті, дисертації, навіть монографії. Вони порушують правила академічної доброчесності, але разом з тим, не вдаються до прямого плагіату. Оскільки такі ситуації є не поодинокими, а радше системними, проблема видається досить нагальною, оскільки:

- збільшується кількість захистів докторських та кандидатських дисертацій недобросовісних науковців;
- погіршується репутація української гуманітаристики (пригадаймо, що більшість одіозних плагіатних скандалів пов'язано саме з історичними науками);
- падають якість та престиж історичної освіти в українських ЗВО.

Відповідно, у даному есе вважаю за доцільне коротко проаналізувати причини того, чому ряд здобувачів наукового ступеню та фахових науковців вдаються до прихованого плагіату та розглянути найбільш характеристичні для історичної науки приклади.

До основних причин порушення принципів академічної доброчесності в наукових дослідженнях з історичних наук віднесемо:

- Низький рівень контролю за дотриманням принципів академічної доброчесності керівництвом ЗВО, редакційними радами окремих фахових збірників наукових праць [3, с.188].

- Необізнаність ряду науковців з тим, що самоплагіат є порушенням принципів академічної доброчесності [1].
- Бажання автора дослідження прискорити процес написання та видання наукової розвідки з суб'єктивних причин.
 - Намагання зробити своє дослідження більш «переконливим».
 - Низька фінансова мотивація з боку держави та ЗВО для осіб, які провадять активну наукову діяльність.

Усі ці фактори разом чи окремо спонукають ряд осіб систематично порушувати принципи академічної доброчесності, в тому числі вдаватися до прихованого плагіату [2]. Під прихованим плагіатом у даному есе я розумію змішування власних творчих чи наукових надбань з надбаннями інших осіб. Тепер детальніше розглянемо, які види прихованого плагіату найбільш притаманні для історичних наукових розвідок. Оскільки автор есе спеціалізується на історії українського повсякдення другої половини XIX – початку XX століття, то приклади, які буде наведено нижче, характерні саме для досліджень з вітчизняної соціальної історії зазначеного періоду.

1. Повне запозичення моделі та структури дослідження з соціальної історії, яку вже запропонував та впровадив інший автор. Особа, яка вдається до таких дій повністю копіює структуру такої розвідки, додаючи від себе тільки конкретні факти. При цьому вона називає запропоновану модель дослідження авторською та оригінальною, характеризує методологію дослідження не оговорює, що скористалася концепцією іншого дослідника.

2. Автор, що вдається до прихованого плагіату переписує певний науковий текст «своїми словами». Особливо часто таке трапляється з історіографічним оглядом щодо досліджуваної ним проблематики. При цьому особа, що порушила принципи академічної доброчесності не вказує автора, який до

цього здійснив історіографічний огляд. Або посилається на нього, але говорячи про наукову новизну своєї праці зазначає, що даний огляд є авторським надбанням.

3. Посилання на архівні джерела, які не опубліковані і введені до наукового обігу одним чи двома дослідниками. Досить часто люди, які не працювали з рядом мемуарних документів (листами, спогадами, щоденниками) в архівах України чи інших країн, щоб збільшити вагомість своєї розвідки передрукуюють посилання з досліджень інших авторів. При цьому вони не аналізують заявлені джерела, а тим більше не цитують їх. Ця проблема частково обумовлена тим, що у спільноті фахових істориків досить довго існував та ще подекуди існує стереотип – «чим більше джерел і літератури, тим краще». Не можна сказати, що сьогодні його повністю вдалося подолати.

4. Висновки, які ґрунтуються на чужому дослідженні, котре має схожу тематику. Наприклад, це розвідки, які стосуються жіночої історії у контексті здобуття вищої освіти у другій половині XIX століття. Окремі дослідники просто переписують висновки, які зробив інший автор.

Підбиваючи підсумки, треба відзначити – проблема прихованого плагіату та інші систематичні порушення академічної доброчесності потребують вирішення, оскільки негативно впливають на саму науку, обстановку в науковій спільноті, мотивацію та світоглядні цінності молодих фахівців. Тож заклади ЗВО, редакційні колеги наукових журналів та збірників, вчені ради мають зробити перевірку наукових робіт більш експертною та ретельною.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Академічна доброчесність, вирішення конфліктних ситуацій URL: <https://nung.edu.ua/department/akademichna-dobrochesnist-virishennyakonfliktnikh-situaciy>.

2. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти? URL: <http://education-ua.org/ua/articles/930-akademichna-dobrochesnist-mifichna-kontsepsiya-chi-dievij-instrumentzabezpechennya-yakosti-vishchoji-osviti>.

3. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету /Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики»; за заг. ред.Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. К.; Таксон, 2016. 234 с.

*Оконченко О. М.,
канд. арх., доцент кафедри дизайну та основ архітектури,
Національний університет «Львівська політехніка»*

*Заяць А. Є.,
д-р. іст. наук, доцент, професор кафедри давньої історії України та
архівознавства,
Львівський національний університет імені Івана Франка*

ВРАХУВАННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ДЛЯ ОПРАЦЮВАННЯ ГРАФІЧНИХ РЕКОНСТРУКЦІЙ АРХІТЕКТУРНОГО ІСТОРИЧНОГО СЕРЕДОВИЩА ТА НЕРУХОМИХ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Переважає більшість сучасних інструментів, покликаних запобіганню і виявленню порушень академічної доброчесності в науці та освіті, зосереджені на текстах наукових досліджень. Проте у таких наукових дисциплінах як пам'яткознавство нерухомих пам'яток, історія архітектури та містобудування, реставрація та реконструкція архітектурних комплексів важливу роль в науково-дослідній роботі відіграє розроблення візуальної інформації, як результату наукових досліджень. Наприклад, у проєктах пов'язаних з виявленням та збереження культурної спадщини не обходиться без візуального представлення результатів наукових досліджень у вигляді графічних реконструкцій, які можуть претендувати на втілення у проєктах реконструкцій, або впливати на прийняття рішень щодо визначення історико-архітектурної цінності об'єктів культурної спадщини.

На відміну від тексту, візуальна інформація у вигляді графічних реконструкцій легко розпізнається не тільки спеціалістами і має значний вплив на формування уявлень про історичне минуле і формування колективної пам'яті широкого загалу населення. В умовах постійно зростаючої ролі цифрових засобів як джерела інформації, актуалізується потреба розроблення візуальної інформації

як одного з найпростіших засобів пізнання. З огляду на вищесказане, зростає проблема забезпечення достовірності візуальної інформації і уникнення фабрикації, якщо мова йде про графічні реконструкції минулого.

Тому метою даного дослідження є окреслення можливостей застосування принципів академічної доброчесності у розробленні візуальної інформації про нерухомі об'єкти історичного культурного середовища.

Підвищення уваги до нерухомих пам'яток культурної спадщини сприяє підтриманню соціокультурного життя суспільства і осмисленому екологічному відношенню до середовища проживання. Розвиток цифрових методів моделювання об'єктів у тривимірних зображеннях актуалізує проблему не тільки створення якісних у художньому плані і реалістичних у передачі середовища зображень, а й створення моделей, які можуть слугувати інформаційною базою наукових дискусій та основою формування духовного розвитку населення.

Сучасні цифрові засоби візуалізації дозволяють досягнути фотографічної реалістичності. Це додає реконструкціям переконливості і враження високого рівня правдивості. Але водночас породжує ряд нових проблем, які не були настільки актуальні раніше, коли графічна реконструкція виконана вручну сприймалася в першу чергу як мистецький твір.

Якщо розглядати візуальну інформацію як результат наукової діяльності, то тут як і у академічних текстах також можливі певні порушення академічної доброчесності, а саме свідоме чи не свідоме спотворення інтерпретації результатів і висновків, перебільшення наукового значення проведених досліджень.

Складністю усунення цих порушень є те, що графічне відтворення історичної дійсності може містити великий процент ймовірності і припущень, що пов'язане з обмеженістю фактологічного матеріалу для досліджень та прийнятими проєктними концепціями, які можуть у різній мірі відображати науковий і художній підхід.

Міжнародним документом, який об'єднує рішення для забезпечення достовірності наукової візуалізації нерухомих історичних об'єктів, є «Лондонська Хартія комп'ютерної візуалізації культурної спадщини». Призначення цього документа «забезпечення того, щоб комп'ютерні методи візуалізації застосовувалися з науковою суворістю і щоб результати досліджень, які включають комп'ютерну візуалізацію, точно передавати користувачам статус знань, які вони демонструють, наприклад, різницю між доказами та гіпотезами і між різними рівнями ймовірності».

Згідно принципів Лондонської Хартії: «Для того, щоб забезпечити інтелектуальну цілісність комп'ютерних методів візуалізації та результатів, відповідні джерела дослідження мають бути визначені та оцінені у структурований та документований спосіб... Необхідно задокументувати та поширити достатню кількість інформації, щоб можна було зрозуміти та оцінити комп'ютерні методи візуалізації та результати у зв'язку з контекстом та цілями, для яких вони використовуються» [1].

Ці принципи перегукуються з більш загальними принципами академічної доброчесності, проголошеними у п.2 статті 42 Закону України про освіту: «Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає: посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність...» [2].

З огляду на вищесказане, можна підсумувати, що у текстовому матеріалі до візуалізацій нерухомих об'єктів культурної спадщини, які претендують на рівень

академічного дослідження, повинно бути розкрито вагу факторів історичної достовірності і факторів інформаційно-емоційної та художньої образності у створенні кожної з складових графічних моделей.

Важливим компонентом спроб графічно візуалізувати певний історичний об'єкт (місто, фортеця, культова споруда тощо) є необхідність залучення автентичного джерельного матеріалу відповідної доби. Міцна джерельно-документальна база є запорукою успішного наукового дослідження [3, с. 262–264]. Наприклад, для об'єктів періоду ранньомодерної доби цьому допоможе аналіз збережених міських та гродських / земських актових книг, люстрації та інвентарі. До гродських / земських книг нерідко вносилися записи про стан замкових укріплень, пожежі у містах та як вони вплинули на фортифікацію міста тощо. Люстрації проводилися регулярно в королівських містах [4, с. 6–9], а інвентарі – у приватних, при передачі їх у застави чи оренди [5, с. 146–148]. У них міститься унікальний матеріал щодо топографії поселень, назви вулиць, міських брам, передмість, час будівництва чи останнього ремонту укріплень. Непоодинокими є досить детальні описи замків, коли перераховуються не лише фортифікаційні елементи, а й споруди в замку та їх інтер'єр [6, с. 6–8]. Незамінну роль при реконструкції замків відіграють так звані ревізії українських замків середини XVI ст. [7, с. 5–14]. Без врахування зазначених джерел візуальна реконструкція буде неповна або ж навіть хибна, тобто вплине на рівень академічної доброчесності науковців.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. The London Charter for the Computer-based Visualisation of Cultural Heritage (2.1, February 2009) URL: <https://www.londoncharter.org/principles> (дата звернення: 16.11.2021).

2. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 02.10.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 15.11.2021).
3. Ковальський М. П. Актуальні проблеми джерелознавства історії України XVI – XVII ст. Український археографічний щорічник. Київ, 1992. Вип. 1. С. 261–270.
4. Люстрації королівщин українських земель XVI – XVII ст. Матеріали до реєстру рукописних та друкованих текстів / уклала Р. Майборода. Київ, 1999. 312 с.
5. Боряк Г. В. Ревізії та люстрації українських староств кінця XV – середини XVI ст. Географічний фактор в історичному процесі. Київ, 1990. С. 145–154.
6. Опис володінь князя Януша Острозького у південно-східній Волині 1615 року / упоряд.: В. Атаманенко, І. Рибачок. Острог, 2009. 270 с.
7. Литовська Метрика. Книга 561. Ревізії українських замків 1545 р. / упоряд. В. Кравченко. Київ, 2005. 600 с.

Охабська І. І.,
*канд. мед. наук, доцент кафедри ФПДО акушерства, гінекології та перинатології,
Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького*

ПИТАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ

Поняття «Академічна доброчесність», згідно статті 42 Закону «Про Освіту»- це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими повинні керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання або наукових досягнень.

Питання академічної доброчесності, питання плагіату та культури викладання і написання наукових досягнень, вже багато років працюють і приносять свої позитивні результати у багатьох країнах Європейського союзу і лише декілька років тому, дана тема стала актуальною в умовах Української освіти і навіть була врегульована на законодавчому рівні, а саме у Законі «Про освіту». Не можна стверджувати, що сьогодні у країнах ЄС вже все зроблено для того, щоб повністю подолати плагіат, деякі автори стверджують про багато питань, стосовно плагіату, які виникли раніше чи виникають в теперішніх реаліях, в умовах науково-технічного прогресу, що розвивається швидкими темпами. Думка, що поширена серед українських освітян та студентів, що у Європі плагіату не існує- не відповідає дійсності. При всій повазі до сучасного удосконалення програм по виявленню плагіату, довести його не є так просто. За даними закордонних авторів, що займаються дослідженням даних питань, карають за плагіат дуже мало випадків, хоча, як стверджують вони, випадки плагіату і академічної недоброчесності, у відсотковому співвідношенні є достатньо велика. Це зумовлено лише тим, що є бажання освітніх закладів та різних інституцій боротися з академічною

недоброчесністю, але на законодавчому рівні це досить важко втілити і зробити нормою, законом, який буде передбачати покарання і відповідальність. На сьогодні тільки одна країна, що входить до Європейського Союзу-Швеція, включила правила і норми регулювання на академічні зловживання у національне законодавство.

Але досвід Європейських країн на сьогодні настільки великий і розвинений, технічно обґрунтований у питаннях- академічної доброчесності, плагіату та наданні освітніх послуг, що системі освіти України є куди рухатись і з кого брати приклад. Питання академічної недоброчесності на сьогодні є достатньо великі в системі освіти України. Ця проблема гостро присутня на всіх ланках надання освітніх послуг, починаючи від студентів, бакалаврів, магістрів, аспірантів та наукових співробітників. Не секрет, що велика кількість статей для студентів пишеться на замовлення певними фірмами, що практикують надання таких послуг або скопійовані з інтернет джерел.

Українські вузи вже декілька років намагаються прищепити своїм студентам та молодим науковцям правила чесної та порядної поведінки у наукових спільнотах, вчать правилам і нормам академічної доброчесності, застосовують багато ресурсів для виявлення і унеможливлення плагіату. Беручи до уваги те, що на сьогодні велика кількість українських студентів навчається і планує навчання у європейських вишах. Варто звернути увагу, що протягом 5-7 років покоління нашої молоді можна вважати академічно доброчесним, з розумінням усіх пріоритетів і правил доброчесної поведінки. Це не може не тішити, хоча працювати є ще багато над чим. Починати прививати правила академічної доброчесності, на мою думку, потрібно вже зі шкільної лавки і доступно впроваджувати і пояснювати в університетських стінах. Це допоможе нам не тільки викоринити плагіат та

академічну недоброчесність, але зробити нашу наукову спільноту, ще більш міцнішою і доброчесною.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості освіти? [Електронний ресурс]. URL: <http://education-ua.org/ua/articles/930-akademichna-dobrochesnist-mifichnakontseptsiya-chi-dievij-instrument-zabezpechennya-yakosti-vishchoji-osviti>.

2. Остролуцька Л. Академічна доброчесність – це очищення української освіти. Світ: наука, освіта, техніка, прогрес. 2019. №15-16. 4 с. [Електронний ресурс]. URL: http://www1.nas.gov.ua/svit/newspapers/Documents/Sv1516_19.pdf.

3. Закон України «Про освіту» від 05.09. 2017 р. №2145-VIII зі змінами і доповненнями. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

4. Плагіат у студентських роботах: методи виявлення і запобігання: методичний посібник. Під ред. Сергієнко Н.В. ДНУ ім. О. Гончара, 2013. 44 с.

*Петров П. Г.,
канд. пол. наук, доцент кафедри міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

ДОСВІД УПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ДНІПРОВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА: НОРМАТИВНО-ТЕХНІЧНА СКЛАДОВА

Підвищення якості функціонування інститутів у сферах політики, економіки, соціального життя тощо сьогодні постає головним завданням для транзитивних демократій, зокрема України.

Первинне місце серед зазначених сфер посідає освіта, наука, якість яких фундаментально впливає на усі інституції держави. Ці тенденції змушують до ґрунтовних нормативних змін сфери освіти держави, зокрема, у контексті академічної доброчесності, що можна віднайти у: Цивільному кодексі України [9]; Законі України «Про авторське право і суміжні права» [1]; Законі України «Про освіту» [4]; Законі України «Про вищу освіту» [2]; Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [3] тощо.

Зазначені нормативні документи реалізували фактичне визначення основних положень щодо забезпечення високо рівня дотримання та регулювання у сфері академічної доброчесності, а також, регламентує систему несення відповідальності за порушення академічної доброчесності.

Такі якісні трансформації у дотриманні академічної доброчесності віднаходять свою реалізацію у закладах вищої освіти, зокрема і у Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара (ДНУ).

ДНУ володіє ґрунтовними традиціями в контексті підтримки академічної доброчесності у своїх стінах та захисту «якості» наукового середовища. У контексті

нормативно-правових та технологічних трансформацій на державному рівні питання академічної доброчесності реалізуються у освітньо-науковому просторі ЗВО.

У зазначеному контексті, можливо навести ряд якісних нормативно-правових та технологічних змін у питаннях академічної доброчесності, що відповідають сучасним викликам, міжнародним та внутрішньодержавним тенденціям. Зокрема, Положення «Про запобігання та виявлення фактів порушення академічної доброчесності у Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара» [6, с. 1-7]. Зазначений нормативний документ чітко визначав основні дефініції щодо тематики академічної доброчесності, перелік робіт та порядок перевірки на академічний плагіат, заходи щодо попередження академічного плагіату, програмно-технічні засоби для перевірки на академічний плагіат, відповідальність за академічний плагіат.

У 2020 р. затверджено Положення «Про запобігання та виявлення фактів порушення академічної доброчесності у Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара» протокол № 4 від 19.11.2020 р. [7], доповнено фактом створення Ради з академічної доброчесності. Мета якої полягає у «розгляду недотримання членами академічної спільноти ДНУ положень Кодексу академічної доброчесності» [7].

Зокрема, Кодекс академічної доброчесності має на меті «визначення принципів і встановлення норм академічної доброчесності як невід'ємної складової професійної етики та корпоративної культури» [5, с. 2]. Також, Кодекс академічної доброчесності «визначає правила і норми академічної доброчесності, етичної поведінки, професійного спілкування працівників та осіб, що навчаються у Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара» [5, с. 2-3].

Положення від 19.11.2020 р. [7] також затверджувало створення Бюро з академічної доброчесності структурних підрозділів ДНУ, що реалізують діяльність в освітній та науковій сферах [7]. Наприклад Бюро з академічної доброчесності факультету прикладної математики [8].

Отже, ДНУ володіє широким досвідом, щодо впровадження принципів академічної доброчесності та володіє розгалуженою системою нормативно-технічної складової реалізації принципів академічної доброчесності.

Побудовано синергетичну систему, яка функціонує на усіх структурних рівнях університету, що дозволяє досягти високого рівня дотримання, освітньою та науковою спільнотами ДНУ, принципів академічної доброчесності.

Систематичні, якісні нормативно-технічні зміни у питаннях академічної доброчесності дозволяють ДНУ займати лідируючі позиції у вітчизняному та міжнародному освітньо-науковому просторі з відповідним іміджем.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 14.08.2021 / Верховна рада України. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>.
2. Закон України «Про вищу освіту» / Верховна рада України. – [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
3. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» / Верховна рада України. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>.
4. Закон України «Про освіту» від 02.10.2021 / Верховна рада України. – [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

5. Кодекс академічної доброчесності Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара / Рішення вченої ради Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, 2020 р. 9 с.

6. Положення «Про запобігання та виявлення фактів порушення академічної доброчесності у Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара» / Рішення вченої ради Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, «29» березня 2018, протокол № 7. 10 с.

7. Положення «Про запобігання та виявлення фактів порушення академічної доброчесності у Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара» / Рішення вченої ради Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара від 19.11.2020 р. протокол № 4. [Електронний ресурс]. URL: https://www.dnu.dp.ua/docs/dnu/polozhennya/Polozhennya_Akadem_dobrochesnist'-2020.pdf.

8. Факультет прикладної математики. Бюро з академічної доброчесності факультету прикладної математики / Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара. [Електронний ресурс]. URL: <http://fpm.dnu.dp.ua/naukovo-metodychna-diyalnist/byuro-z-dobrochesnosti>.

9. Цивільний кодекс України від 28.10.2021 / Верховна рада України. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

*Расторгуєва М. Й.,
канд. техн. наук, доцент, декан факультету інтегрованих технологій,
Херсонський національний технічний університет*

ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД УПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ТА ЇЇ МОТИВАЦІЇ СЕРЕД СТУДЕНТІВ ФАКУЛЬТЕТУ ІНТЕГРОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ХЕРСОНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Стрімкий інноваційний розвиток суспільства, впровадження комп'ютерних технологій у навчальний процес, загальна доступність до інформації завдяки Всесвітній мережі Інтернет призвели до зростання можливостей плагіату та академічного шахрайства. Тому сьогодні питання виховання молоді згідно з принципами академічної доброчесності набуває надзвичайної актуальності.

Відповідно до «Кодексу академічної доброчесності Херсонського національного технічного університету», схваленого Вченою Радою ХНТУ (протокол № 11 від 25 серпня 2020 р.) дотримання академічної доброчесності «всіма членами університетської спільноти: адміністрацією, науково-педагогічними працівниками, співробітниками, студентами, аспірантами, докторантами ХНТУ» є обов'язковим [2].

Законом України «Про освіту» академічна доброчесність визначається як «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [1].

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми

потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);

- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації [1].

Упровадження принципів академічної доброчесності на факультеті інтегрованих технологій ХНТУ починається з навчання студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти навичкам академічного письма. Викладання кожної навчальної дисципліни обов'язково включає розкриття важливості дотримання норм та принципів академічної доброчесності в процесі навчальної діяльності. Освітні програми підготовки бакалаврів і магістрів містять тематичні лекції з академічної доброчесності та академічного письма. У студентів факультету формується стійке розуміння й усвідомлення вмотивованості до набуття практичних навичок аналізу та перетворення отриманих теоретичних знань на власні дослідження й висновки.

На всіх рівнях вищої освіти на факультеті викладається окрема дисципліна «Основи наукових досліджень», в курсі якої поряд з вивченням методів наукових досліджень, формування навичок обробки інформації, студенти отримують необхідні знання з правильного використання джерел, оформлення результатів досліджень для навчальних та наукових робіт.

Невід'ємною частиною роботи у цьому напрямі є співпраця зі спеціалістами бібліотеки університету, які проводять для студентів факультету лекції з академічного письма, навчають складати списки використаних джерел, цитувати за

загальноприйнятими правилами, пояснюють чому плагіат визнається в академічній спільноті неприпустимим та як його уникнути.

Закріплення відповідального ставлення до академічної доброчесності здобувачів освіти всіх рівнів вищої освіти відбувається і в процесі спілкування з кураторами груп на кураторських годинах, під час яких виховується повага до чужої інтелектуальної власності, відмова від плагіату, списування та непорядного академічного поведіння.

Важливою складовою роботи з формування у студентів доброчесного ставлення до освітнього процесу є також організація тісної співпраці з роботодавцями, яка регламентується Положенням про ради роботодавців ХНТУ», схваленим Вченою Радою ХНТУ (протокол № 3 від 05 листопада 2019р.) та розробленим з метою підвищення якості професійної підготовки фахівців.

Зазначені заходи використовуються керівництвом факультету для мотивування студентів щодо дотримання норм академічної доброчесності. У результаті студенти починають розуміти, що стати успішною реалізованою особистістю, отримати якісну освіту можливо лише за умови слідування таким нормам. Студенти починають вважати академічну доброчесність правилом, невиконання якого викликає відчуття дискомфорту та стає обов'язковим для досягнення успіху. Академічна нечесність асоціюється в студентів із невдачею, неможливістю поважати себе, гальмує особистісний розвиток і, як наслідок, негативно впливає на результати навчальної та трудової діяльності.

Окрім того, порушення академічної доброчесності хоча і не викликає кримінальної, але може призвести до академічної відповідальності. У ХНТУ до здобувачів освіти, які вчинили порушення академічної доброчесності можуть застосовуватися такі заходи дисциплінарного стягнення: попередження, інформування батьків, оголошення догани із занесенням до особової справи, повторне проходження оцінювання (контрольної роботи, іспиту, заліку тощо), позбавлення академічної стипендії, повторне проходження відповідного освітнього

компонента освітньої програми, зниження оцінки за роботу, розміщення інформації про порушення на сайті університету, відрахування [2].

Тому, особа, яка планує стати висококваліфікованим спеціалістом, повинна вміти працювати з інформацією, робити висновки та створювати власний інноваційний продукт. Тільки здатність генерувати нові ідеї дадуть змогу досягти поставленої мети й забезпечити прогрес суспільства.

Таким чином, завдяки постійній цілеспрямованій діяльності на факультеті з підвищення мотивації студентів до академічної доброчесності поступово відбувається зростання їх моральної культури та ефективності навчання.

Аналізуючи вищевикладене, можемо зробити висновок, що на факультеті інтегрованих технологій ХНТУ використовуються всі можливі інструменти для ефективного впровадження принципів академічної доброчесності, при цьому слід зауважити, що виховання етичним нормам академічної доброчесності майбутніх студентів доцільно посилити в системі загальної середньої освіти.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017р. № 2145-VIII // Верховна Рада України [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
2. Кодекс академічної доброчесності Херсонського національного технічного університету, схвалений протоколом Вченої Ради ХНТУ № 11 від 25.08.2020р. [Електронний ресурс]. URL: <http://kntu.net.ua/ukr/Pro-universitet2/Dokumenti-dostup-do-publichnoyi-informaciyi/Ustanovchi-dokumenti-HNTU/Kodeks-akademichnoyi-dobrochesnosti-Hersons-kogo-nacional-nogo-tehnichnogo-universitetu>.
3. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності / упоряд. В. Бахрушин, Є. Ніколаєв; Проект сприяння академічній доброчесності-SAIUP. 41с. [Електронний ресурс]. URL: https://msu.edu.ua/library/wp-content/uploads/2019/11/methods_2019-final.pdf.

*Рибчак З. Л.,
канд. техн. наук, асистент кафедри «Інформаційні системи та мережі»,
Національний університет «Львівська політехніка»*

ВПРОВАДЖЕННЯ ПЕРЕВІРКИ НА АКАДЕМІЧНУ ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ЗАПОРУКА ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Згідно із Законом України «Про вищу освіту», академічна доброчесність - сукупність етичних принципів, яких мають дотримуватись усі учасники освітньо-наукового процесу при викладанні, навчанні та інших виявах наукової діяльності, головною ціллю якого є забезпечення довіри до результатів проведеного навчання та/або результатів наукових праць [1]. Сама по собі академічна недоброчесність сприяє деградації суспільства, погіршенню якості освіти, недостатній компетентності випускників та, як наслідок, потреби у залученні закордонних фахівців. Порушення академічної доброчесності вважається академічним плагіатом, зазвичай мається на увазі привласнення чужих ідей, самоплагіат, підробка. Комплекс певних етичних принципів та правил, які визначені законом, представляють академічну доброчесність. Цими правилами та принципами під час навчання, викладання та провадження наукової діяльності мають керуватись учасники освітнього процесу, які мають на меті забезпечити довіру до результатів навчання та наукових досягнень [2]. Академічна доброчесність прямо впливає на те, які цінності, що закладаються під час навчання, та яких громадян виховує система вищої освіти країни. Згідно з проведеними дослідженнями та аналізом фахівців Інституту освітньої аналітики Міністерства освіти і науки України ще у 2009 році почало використовуватися в Україні поняття академічної доброчесності. Під поняттям «академічної доброчесності» варто розуміти не тільки видавання чужих наукових напрацювань за власні, а й, здавалося б, банальне масове списування, підробку звітів про лабораторні роботи, які нібито «були виконані» чи

фальсифікацію результатів проходження науково-виробничої практики. З огляду на це, можемо зробити висновок, що дотримання правил академічної доброчесності не має бути обмеженим перевіркою студентських робіт на плагіат, при цьому варто застосовувати комплексний підхід [3]. Таким чином, головною метою впровадження стандартів академічної доброчесності є саме контроль якості навчального процесу. Це означає, що студентам не варто гнатись за ідеальним оцінками у заліковій книжці та, однозначно, опрацьовувати більшість матеріалу самостійно. Зі свого боку, викладачі повинні систематично перевіряти якість опрацювання студентами навчального матеріалу, спонукати ставити більше запитань та всіляко перешкоджати імітації навчання, а також ставити реальні терміни для виконання наданих завдань. На вищі навчальні заклади покладається обов'язок із впровадження заходів щодо запобігання плагіату та використання сучасних технологій для його виявлення у наукових статтях, працях, роботах, а також притягнення до відповідальності, осіб, які так чи інакше були задіяні у подібному, аж до ненадання чи позбавлення наукового ступеню.

З точки зору розвитку науки в Україні роботи, які не пройшли перевірку на академічну добропорядність, не несуть ніякої цінності для суспільства, а їхні автори таким чином підривають свій авторитет у науковому середовищі. У таких випадках мається на увазі не тільки перефразування чи нахабне копіювання чужих робіт, а й видавання власних, раніше проведених досліджень за нові.

Окремою темою для обговорення є процвітання хабарництва у закладах вищої освіти. Можливість отримання гарної оцінки без особливих зусиль, не тільки підриватиме мотивацію студентів, які справді прийшли до університету за знаннями, а й псуватиме репутацію самого ЗВО у очах майбутніх абітурієнтів, їхніх батьків та працедавців, які в подальшому захочуть прийняти на роботу працівників з суттєвими прогалинами у знаннях.

Окрім перевірки студентських бакалаврських та магістерських кваліфікаційних робіт, ще одним з популярних рішень для відстеження академічної

недоброчесності є створення архіву зі студентськими роботами, що запобігатиме мавпуванню інтелектуальних напрацювань інших здобувачів освіти.

Для сприяння мінімізації випадків порушення вимог академічної доброчесності, закладами вищої освіти з першого курсу серед студентів має проводитись роз'яснювальна робота на предмет того, яка робота вважається академічно доброчесною, як правильно використовувати напрацювання інших науковців, не порушуючи авторських прав та чому є важливим відображення у студентських роботах достовірної інформації. Чудовим рішенням буде впровадження у навчальну програму предмету «Інтелектуальна власність».

Таким чином, врахування усіх наведених вище рекомендацій поглибить розуміння студентами поняття академічної доброчесності, сприятиме поліпшенню якості навчального процесу та в результаті підвищить кваліфікацію майбутніх кадрів, що, в свою чергу, позитивно впливатиме не тільки на імідж конкретного закладу, а й на цінність української освіти.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Дойчик М. Академічна чесність : данина моді чи життєва необхідність? *Академічна чесність як основа сталого розвитку університету* / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. Київ : Таксон, 2016. С. 93-106.
3. Дикань О. В., Паламарчук І. В. Академічна доброчесність студентів. Дотримання принципів академічної доброчесності учасниками освітнього процесу: тези науково-методичної конференції кафедр університету Українського державного університету залізничного транспорту (Харків , 27–28 листопада 2019 року). Харків, 2019. С.44.

*Степаненко Т. В.,
канд. юрид. наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін,
Харківський національний університет внутрішніх справ*

ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ХАРКІВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Однією з ключових складових внутрішньої системи забезпечення якості освітнього процесу та освіти в закладах освіти є внутрішня система забезпечення академічної доброчесності, яка має закріплювати й втілювати у життя загальновизнані світовою науково-освітньою спільнотою стандарти здійснення освітньої та наукової діяльності здобувачами вищої освіти та науково-педагогічними працівниками. Адже вже не оспорується, що академічна доброчесність – одна із цінностей академічної культури, а дотримання принципів та правил академічної доброчесності у закладі освіти є запорукою якісної освіти, довіри до результатів навчання та наукових (творчих) досягнень, забезпечення гідного рівня життя.

Академічною спільнотою Харківського національного університету внутрішніх справ (далі - ХНУВС) академічну доброчесність визнано в якості засадничої цінності освітнього і наукового процесів.

Концепцією забезпечення якості освітньої діяльності та вищої освіти в Харківському національному університеті внутрішніх справ академічна доброчесність і свобода, протидія академічному шахрайству та плагіату визначено одним із напрямків політики ХНУВС, спрямованої на забезпечення якості і стандартів освітньої діяльності. Система забезпечення дотримання принципів академічної доброчесності ХНУВС спрямована на функціонування ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату в наукових роботах

працівників та здобувачів вищої освіти, а також формування нульової толерантності до академічного плагіату та інших форм недоброчесності як конвенційного поля спільних для учасників освітнього процесу цінностей і смислів, зону солідарної відповідальності усієї університетської спільноти [1].

На реалізацію вищенаведених положень розроблено відповідне нормативне забезпечення. Так, наказом ХНУВС від 27.12.2019 р. № 875 введено в дію Положення про академічну доброчесність у Харківському національному університеті внутрішніх справ (далі - Положення), яким закріплено норми та правила професійного спілкування та поведінки між учасниками освітнього процесу стосовно питань академічної доброчесності [2]. Наказом ХНУВС від 29.04.2021 р. №306 введено в дію Порядок перевірки академічних та наукових текстів на плагіат у Харківському національному університеті внутрішніх справ [3].

Відповідно до п. 1.4 Положення система забезпечення академічної доброчесності, запобігання та виявлення академічного плагіату у здобувачів вищої освіти є складовою внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти ХНУВС і містить заходи, спрямовані на ознайомлення здобувачів освіти із поняттям і вимогами до виконання письмових робіт; механізми виявлення порушень академічної доброчесності здобувачів освіти; порядок притягнення учасників освітнього процесу до академічної відповідальності.

З метою виконання норм Положення в ХНУВС створено Комісію з питань дотримання академічної доброчесності, яка під час здійснення своєї діяльності проводить інформаційну роботу щодо популяризації принципів професійної етики та академічної доброчесності; ініціює проведення досліджень з академічної доброчесності; готує пропозиції щодо підвищення ефективності впровадження етичних норм, норм і правил академічної доброчесності в освітню та наукову діяльність; може залучати до своєї роботи експертів із тієї чи іншої галузі, а також

використовувати спеціалізовані програмно-технічні засоби для достовірного встановлення фактів порушення норм і правил академічної доброчесності в кожному конкретному випадку. Комісія має право одержувати й розглядати інформацію щодо недотримання норм і правил академічної доброчесності учасниками освітнього процесу та надавати уповноваженим для ухвалення рішень особам університету пропозиції щодо застосування ними відповідних заходів притягнення винних осіб до академічної відповідальності (п.п. 6.2, 6.9 Положення).

З метою попередження порушення принципів академічної доброчесності в ХНУВС застосовується певний комплекс заходів запобігання та профілактики, зокрема:

- інформування здобувачів освіти, науково-педагогічних та наукових працівників і співробітників про необхідність дотримання правил академічної доброчесності, професійної етики; ознайомлення здобувачів освіти, науково-педагогічних, наукових працівників і співробітників із Положенням про академічну доброчесність у Харківському національному університеті внутрішніх справ; кожен із здобувачів вищої освіти в ХНУВС підписує Декларацію про дотримання академічної доброчесності здобувачем вищої освіти ХНУВС [4];
- проведення семінарів із здобувачами освіти з питань інформаційної діяльності ХНУВС, правильності написання наукових, навчальних робіт, правил опису джерел та оформлення цитувань;
- розповсюдження методичних матеріалів. З метою популяризації принципів академічної доброчесності та підвищення рівня обізнаності у питаннях академічної доброчесності всіма учасниками освітнього процесу ХНУВС на бібліотечному порталі університету створено вкладку «Академічна доброчесність» (https://lib.univd.edu.ua/pearl/menu_academintegrity_info);
- перевірка дипломних проектів/ робіт на предмет академічного плагіату;

- експертна оцінка та / або технічна перевірка (за допомогою спеціалізованих програмних засобів на підставі укладених договорів) щодо ознак академічного плагіату в дисертаційних дослідженнях, підготовлених до захисту тощо (п.8.1 Положення).

Невід’ємною складовою запобігання та протидії академічному плагіату та забезпечення якості вищої освіти в ХНУВС є проведення перевірки академічних і наукових текстів на плагіат, що здійснюється за допомогою онлайн-сервісу Unicheck відповідно до Порядку перевірки академічних та наукових текстів на плагіат у Харківському національному університеті внутрішніх справ [3]. Згідно із п.1.4 вказаного Порядку процедурі обов’язкової перевірки підлягають такі види робіт: кваліфікаційні та курсові роботи здобувачів вищої освіти; автореферати та рукописи дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук, доктора філософії (кандидата наук), що подаються до захисту спеціалізованим вченим радам ХНУВС; монографії, підручники, навчальні посібники, які подаються на розгляд Вченої ради для надання рекомендацій до друку; статті, які подаються до публікації в наукових фахових виданнях ХНУВС, і тези доповідей.

Безумовно, процес втілення в життя правил та принципів академічної доброчесності в освітній простір ХНУВС є складним і тривалим, проте необхідним задля забезпечення високої академічної культури та довіри до результатів навчання здобувачів освіти та наукових (творчих) досягнень учасників освітнього процесу.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Концепція забезпечення якості освітньої діяльності та вищої освіти в Харківському національному університеті внутрішніх справ. URL: http://univd.edu.ua/files/generaldocs/conception_quality.pdf.

2. Положення про академічну доброчесність у Харківському національному університеті внутрішніх справ.

URL:http://univd.edu.ua/files/generaldocs/academic_integrity_provisions.pdf.

3. Порядок перевірки академічних та наукових текстів на плагіат у Харківському національному університеті внутрішніх справ.

URL: http://univd.edu.ua/files/generaldocs/checking_plagiarism.pdf.

4. Декларація про дотримання академічної доброчесності здобувачем вищої освіти Харківського національного університету внутрішніх справ.

URL: http://univd.edu.ua/files/generaldocs/declaration_acad_integ.pdf.

*Чаркіна Т. І.,
канд. іст. наук, доцент кафедри психології та педагогіки,
Харківський національний університет Повітряних Сил ім. Івана Кожедуба*

ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Проблема формування академічної доброчесності у сучасному українському освітньому середовищі є досить актуальною. В епоху глобалізації та інформаційного суспільства важливість дотримання сукупності етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень є необхідною. Адже, дотримання принципів академічної доброчесності – запорука якісної освіти, формування ціннісно-смислових та мотиваційних установок здобувачів освіти, успішного працевлаштування випускників, забезпечення гідного рівня життя.

Чому суспільству не вистачає спільної системи цінностей, таких як повага до інших, розуміння гідності людини, цінування власної гідності, суспільних цінностей, пов'язаних з повагою до закону, неможливості переступати межі іншої людини? Вважаємо, що проблема у формуванні компетентностей. Адже, компетентність – це не лише набута у процесі навчання здатність особистості, яка складається із знань, досвіду, і можливості їх застосування на практиці, а ще це й – ставлення на основі цінностей людини, що можуть цілісно реалізовуватися.

Чому перед академічною спільнотою постала проблема академічної доброчесності? Чому учні, студенти, молоді науковці, учені вдаються до плагіату? Вивчивши дане питання, зазначимо, що це відбувається з наступних причин: низькі моральні якості; розуміння безкарності; низький рівень інформаційної культури; недбале ставлення до наукових досліджень, недостатній рівень академічної

культури, відсутність мотивації на отримання професійних знань; несвідомо обрана спеціальність; перевантаження студентів письмовими роботами; незнання правил академічного письма.

Для формування академічної доброчесності в освітньому середовищі мають бути сформовані такі компоненти: норми права, за невиконання яких встановлюється відповідальність та технології, які дають змогу перевіряти дотримання закону.

Законодавство України, зокрема, Закон «Про освіту» від 05.09.2017 (Стаття 42) і Закон «Про вищу освіту» в редакції від 28 вересня 2017 року, визначило поняття академічної доброчесності, її принципів: чесність, повага, довіра, відповідальність, справедливість, сміливість [1, 2].

Дотримання академічної доброчесності передбачає: самостійне виконання навчальних завдань, поточного та підсумкового контролю результатів; посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права.

Згідно з пунктом 4 статті 42 Закону України «Про освіту» порушенням академічної доброчесності вважається: академічний плагіат, самоплагіат фабрикація; фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання. Норми Закону визначають подані вище поняття [1].

Передбачено в нормах законодавства і відповідальність за порушення академічної доброчесності: повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо); повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми; відрахування із закладу освіти (крім осіб, які здобувають загальну середню освіту); позбавлення академічної стипендії; позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати навчання.

Зазначимо, що види академічної відповідальності учасників освітнього процесу за конкретні порушення академічної доброчесності визначаються спеціальними законами та/або внутрішніми положеннями закладу освіти, що мають бути затверджені (погоджені) основним колегіальним органом управління закладу освіти та погоджені з відповідними органами самоврядування здобувачів освіти в частині їхньої відповідальності.

Поняття «академічна доброчесність» є всеохоплюючим. Воно включає в себе загальну корпоративну культуру закладу освіти і внутрішню культуру особистості, що складає «академічну культуру» взагалі.

«Академічну культуру» фахівці характеризують як культуру закладу освіти; інтелектуально-етичну систему цінностей, мотивацій, переконань та сприйнятів, які визначають професійну діяльність в освіті та науці; систему цінностей, традицій, норм, правил, зразків поведінки проведення наукового дослідження, способів діяльності, принципів спілкування, що ґрунтується на педагогічно адаптованому досвіді наукової пізнавальної діяльності; культуру високої духовності і моралі, культуру особливої поведінки і спілкування людей, які покликані професійно забезпечувати трансляцію культурних цінностей; культуру високої якості праці і відповідальності за її результати, культуру толерантності і педагогічного оптимізму [4, с. 64]. «Академічна культура» відображає ставлення до відносин, цінностей і способів поведінки, які є спільними для всіх, хто працює і навчається.

Цінності «академічної культури» сформульовано в Бухарестській декларації етичних цінностей і принципів вищої освіти в Європі, у Стратегії розвитку Національної академії педагогічних наук України на 2016-2022 рр.

У розділі «Цінності та принципи» Декларації були чітко визначено роль академічної етики, культури та спільноти, академічна доброчесність в процесах викладання та навчання, демократичне та етичне керівництво та управління, дослідження, що базуються на академічній та соціальній відповідальності.

«Академічна культура» повинна забезпечити формування цінностей, норм, практики, переконань, які створюють в інституціональній спільноті етос, який ґрунтується на принципах поваги гідності людини, її фізичної і психічної цілісності, навчання впродовж життя, поліпшення знань та підвищення якості, інклюзивної освіти, представницької демократії, заохочення активної громадянської позиції та недискримінації [3, с.12-13].

Формування академічної доброчесності є основним напрямом роботи щодо запобігання академічної нечесності, і, важливіше, ніж виявлення та покарання за порушення її норм. Робота закладу освіти у цьому напрямі повинна бути спрямована на формування компетентностей і ціннісного ставлення у здобувачів освіти, щодо здатності розуміти та застосовувати на практиці основні положення національного законодавства з питань академічної доброчесності; здатність розвивати та застосовувати власні аналітичні й творчі здібності в навчальній та дослідницькій діяльності; здатність визначати, оцінювати та запобігати різним формам порушень академічної доброчесності; доброчесно використовувати в навчанні та науковій (творчій) діяльності доробки інших авторів; здатність впливати на формування культури академічної доброчесності в академічній спільноті; усвідомлювати громадянський обов'язок, щодо нетерпимості до проявів шахрайства і корупції в академічному середовищі.

Для формування компетентностей важливим середовищем є корпоративна та внутрішньо особистісна академічна культура здобувачів освіти. Так, у створення внутрішньої системи забезпечення якості освіти закладу доцільно включити заходи щодо: планування та проведення виховної роботи; роботи щодо не ігнорування проявів академічної недоброчесності, застосування і адаптування взірцевих практик з академічної доброчесності; створення власної уніфікованої системи протидії плагіату; «Етичного кодексу»; видання та розповсюдження методичних матеріалів з визначенням вимог щодо належного оформлення посилань у письмових роботах; запровадження програм занять щодо вивчення вимог до

написання письмових робіт, спрямування на самостійність при виконанні таких завдань, доведення правил використання інформації з інших джерел задля уникнення плагіату, вивчення правил опису джерел та оформлення цитувань; створення завдань для написання письмових робіт з використанням творчих підходів, що сприяють розвитку самостійної, творчої роботи; створення умов для індивідуалізації та диференціації навчання; розміщення на офіційному веб-сайті навчального закладу інформації з академічної доброчесності, що сприятиме забезпеченню публічності.

Таким чином, проблема формування академічної доброчесності криється у набутті компетентностей, ціннісному ставленні до оточуючих, академічній культурі. Її формування потребує створення спільної системи академічних цінностей як на корпоративному рівні (академічна культура закладу освіти), так і на особистісному рівні здобувачів освіти, вдосконалення механізмів впливу щодо їх порушення. Процес формування треба починати з початкової школи і продовжувати на всіх рівнях здобуття освіти.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про освіту: Закон України від 05.06.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 01.09.2021. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
3. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики» за заг. ред. Т.В.Фінікова, А.Є.Артюхова К.; Таксон, 2016. 234 с.
4. Семеног О. М. Академічна культура дослідника: європейський та національний контексти: навчальний посібник. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021, 216 с.

*Шевченко-Макаренко О. П.,
д-р. мед. наук, доцент, доцент кафедри інфекційних хвороб,
Дніпровський державний медичний університет*

НЕОБХІДНІСТЬ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ОСВІТНЄ ТА НАУКОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Відомо, що академічна доброчесність (АД) впроваджується у більшості країн світу в роботу середніх та вищих навчальних закладів. Здобувачам освіти починають викладати новий предмет, який ознайомлює їх з принципами академічної доброчесності та такими поняттями як кодекс честі, академічний плагіат та ін. [1]. Не відстають у цьому питанні і медичні заклади вищої освіти в Україні.

Отже, згідно Статті № 42 Закону України про освіту, академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та / або наукових (творчих) досягнень [2, 3].

Цих принципів повинні дотримуватись обидві сторони навчального чи наукового процесу. Здобувачі освіти повинні самостійно виконувати навчальні завдання, інакше можуть виникнути академічні порушення, такі як, плагіат, перифраз, компіляція. Чи інші порушення, такі як списування, групове співробітництво. А у наукових дослідженнях можливі навіть фабрикація та перекручування даних.

За порушення цих правил передбачається академічна відповідальність. Наприклад, повторне проходження оцінювання, всього предмету або навіть відрахування з числа студентів. Порушення принципів АД у науковому середовищі

може привести до відмови публікації наукової статті, присудження наукового ступеню та ін. [4, 5].

В свою чергу, людини проти якої висунуті звинувачення щодо академічної не доброчесності має право оскаржити ці рішення та подати до апеляції до уповноваженого органу [6].

У Дніпровському державному медичному університеті використовують для перевірки наукових та навчально-методичних робіт ресурс Strikeplagiarism. Щодо перевірки студентських робіт то це питання ще до кінця не вирішено, але є можливість перевірки рефератів студентів. Бо це кропітка робота для кожного викладача, якщо перевіряють поточні роботи та вона має специфіку у медичних закладах. На клінічних дисциплінах це може бути написання Історії хвороби студентом, яка в свою чергу повинна мати класичні підрозділи та стандартні фрази уразі нормальних фізікальних обстежень або при окремих нозологічних формах. Та в даному разі у студента оцінюється як практична навичка послідовність та логіка проведення диференційного діагнозу та критичне мислення [7].

Методом опитування респондентів у формі анкетування було вивчено рівень обізнаності студентів щодо питань академічної доброчесності та застосування під час всього навчання студентами академічної не доброчесності. Методом простої рандомізації було обрано 50 студентів 6 курсу медичного факультету. Для оцінки використовувались розроблена нами анкета та спрощені питання, які враховувались за шкалою Лінкерта від 1 до 7. Відповіді на всі питання мали однакову форму відповіді та оцінюються за бальною шкалою, де: 1 бал – «Завжди», 2 бали – «дуже часто», 3 бали – «часто», 4 бали – «інколи», 5 балів – «рідко», 6 балів – «майже ніколи», 7 балів – «ніколи». Проводилась статистична обробка даних методами дескриптивної статистики та обговорення отриманих результатів у малих групах (десятках) студентів.

Було з'ясовано, що 45 (90 %) респондентів знайомі з основними принципами АД та 60 % з них їх використовують у повсякденному житті. 20 % респондентів не вважають перефраз плагіатом. Під час підготовки до практичних занять в деяких групах студенти застосовують «непередбачене співробітництво» і розподіляють куски завдання передбачене для індивідуальної роботи між собою та пояснюють це браком часу. В жодному випадку не було виявлено таких академічних порушень як саботаж, фальсифікація та фабрикація. Також, 20 % студентів зізнались що за весь час навчання мали епізоди списування домашніх завдань, які пояснили не складністю матеріалу а браком часу на підготовку.

Таким чином, вже розроблена нормативно-правова база щодо впровадження принципів академічної доброчесності в Україні, які в свою чергу, можуть бути імplementовані до медичних закладів вищої освіти як в наукову так і педагогічну діяльність. Необхідно продовжувати впроваджувати принципи АД та культуру кодексу честі серед студентів медичних закладів вищої освіти для формування більшого прошарку обізнаності у питаннях АД студентів та формування гідних послідовників та майбутніх науковців.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про освіту» (2018) [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності: лист Міністерства освіти і науки України від 23.10.2018 р. № 1/9-650.
3. Шліхта Н., Шліхта І. Основи академічного письма: Методичні рекомендації та програма курсу. К., 2016. 61 с.

4. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених: кол. моногр. / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.
5. Академічний плагіат у медичних дослідженнях / В. О. Ульянов, Г. О. Ульянова. *Світ медицини та біології*:2017. №4(62).
6. Про авторське право і суміжні права: Закон України / Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1994. № 13. Ст.64. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12/print1443097366893420>.
7. Shostakovych-Koretska, L., Cherhinets, A., Lytvyn, K., Mavrutenkov, V., Hayduk, T., Chykarenko, Z., Shevchenko-Makarenko, O., Suremenko, M., & Buday, I. Experience in developing simulation script for performance of Objective Structured Clinical Examination (OSCE): The article presents the results of empirical research. *European Humanities Studies: State and Society*. 2019. № 17(1(I), P. 178-192. doi: 10.38014/ehs-ss.2019.1-I.14.

*Ярмак Т. В.,
канд. соц. наук, професор кафедри філософії і педагогіки професійної підготовки,
Харківський національний автомобільно- дорожній університет*

*Холодова О. О.,
канд. техн. наук, доцент кафедри організації та безпеки дорожнього руху,
Харківський національний автомобільно- дорожній університет*

*Сук О. Є.,
старший викладач кафедри філософії і педагогіки професійної підготовки,
Харківський національний автомобільно- дорожній університет*

ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК МОРАЛЬНИЙ ВИМІР УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Нині Україна робить впевнені кроки до розбудови системи забезпечення якості освіти, щоб сформувати довіру суспільства до навчальних закладів, органів управління освітою та гарантувати високий рівень якості навчання у школі. Невід'ємною частиною якості освіти є академічна доброчесність (АД), яка є нормою Закону з чітко визначеними тлумаченнями, правилами, критеріями, вимогами та санкціями [1].

Успішне інтегрування України до міжнародної спільноти можливо лише тоді, коли визнані академічні цінності. Але чи всі учасники освітнього процесу розуміють актуальність, цінність та корисність доброчесності загалом, а тим більше академічної? Ми живемо в епоху постмодернізму, яка дала початок краху тоталітарного мислення та породила параліч розумових здібностей людини, що пов'язано з надлишком інформації. На превеликий жаль, сьогодні вже не цінуються ті духовні скарби, що були такими важливими для наших предків. Для сучасного світу найкращим надбанням є гроші. Шкода, але нікому вже не потрібен саморозвиток та повага до інших. Не виключенням є і здобувачі вищої освіти, більшість з яких знаходяться в пошуках де підробити, намагаючись при цьому суміщати навчання і роботу. В такій ситуації вони не мають часу, а більшість з них

і бажання навчатися за правилами та принципами АД – виконувати завдання на високому рівні без списувань, фальсифікацій, плагіату, обману тощо. Не для усіх життєвими орієнтирами є моральні цінності. Кожного дня людство розвивається, з'являються нові винаходи, які роблять наше життя простішим. І якщо здобувачу для виконання завдання пропонується скористатися легкодоступними інформаційними Інтернет-джерелами, тоді йому згодом захочеться, щоб усе якомога легше діставалося. І в цей час викладачі повинні їм нагадати про АД, суть якої полягає в тому, що якщо учаснику освітнього процесу легше вдатися до недоброчинної поведінки, він повинен дотримуватися доброчесності. Але не всі здобувачі спроможні зрозуміти це поняття, оскільки це повинно було закладатися ще з перших днів життя – повага, совість, справедливість, чесність, відвага, відповідальність, довіра тощо [2]. Щоб жити цими фундаментальними цінностями необхідно виховувати дитину та нагадувати їй про них щодня. І тут необхідно звернути увагу на те, що головним все ж таки повинно бути якісне духовне наповнення людини, а не практичне (підприємливість, кмітливість, здатність вийти з будь-якої ситуації).

Батьки і школа відіграють ключову роль у дотриманні дітьми принципів АД. Якщо вдома толерують порушення доброчесності, купуючи дитині збірники з виконаними домашніми завданнями або ж виконують за дітей домашнє завдання, то якби школа не старалася – учнів буде важко переконати, що вчитися доброчесно правильно. Ці діти, врешті решт, стають здобувачами вищої освіти, які не починають списувати масово в університеті. АД не починається у виші чи в науковій діяльності, це все закладається в школі. І тоді, як ми можемо вимагати від них бути академічно доброчесними, якщо їх не навчили старанності, самостійності, відповідальності за власні вчинки, взаємоповазі, гідній та моральній поведінці під час навчального процесу та поза ним, вмінню сказати собі “ні”, коли є можливість списати чи піти легшим шляхом тощо. Так, що ж з цим робити? Чи можемо ми ще вплинути на таких здобувачів, які вже сформовані, але мають деякі закладені

уявлення в характері? Є ті, що готові працювати і розуміють, що вони відповідальні за свої вчинки, а є з уявленням, що краще схитрувати – досягти чогось не вкладаючись. І згодом цю життєву стратегію дуже важко змінити, тому сенсу навчати саме здобувачів АД немає, краще це робити в школі. Інше питання, ну а якщо вже маємо таких здобувачів? По-перше, викладач як учасник освітнього процесу повинен також бути духовно сформованою особистістю з чітким уявленням, що є АД. По-друге, розвиток людини як процес фізичного, розумового та морального ставлення означає перетворення біологічного індивіда в члена людської спільноти – людину як особистість, яка продовжує розвиватися, якщо вона виконує соціально значиму роль, а також задіяна в складній системі міжособистісних відносин у суспільстві. При цьому специфіка розвитку, його напрямок цілком і повністю залежить від соціального середовища, в якому перебуває індивід, та зумовлених ним характерних особливостей виховання (сім'я, дошкільний заклад, школа тощо).

Система вищої освіти при організованому в її межах педагогічному впливі є провідним інститутом соціалізації особистості, який закладає основи особистості, її життєдіяльності, світогляду, морально-етичні установи на наступне життя. Адже освіта як процес і результат підготовки людини до життя та праці передбачає не лише засвоєння систематизованих знань, вмінь, навичок, а і спрямована на духовних розвиток, на вдосконалення морально-етичних цінностей особистості.

На нашу думку, педагогічна доброчесність сьогодні найголовніша характеристика майстерності викладача, а це, в свою чергу, спрямовано на особистість здобувача вищої освіти, утвердження словом і працею найвищих духовних якостей, моральних норм поведінки та стосунків. Це вияв професійної ідеології викладача, його ціннісного ставлення до педагогічної діяльності, її мети, змісту, засобів, суб'єктів [3]. Слід враховувати той факт, що діяльність викладача зіткана з педагогічних драм, якщо драмою вважати зіткнення думок, боротьбу за ствердження позицій. Саме через конфлікти і проявляється вищий рівень

майстерності, оскільки новизна підходів, які пропонуються талановитими і справедливими викладачами, найчастіше натрапляє на опір сталих поглядів.

Отже, педагогічна доброчесність кожного викладача в умовах сталого розвитку повинна бути спрямована на такі ціннісні орієнтири: на себе - самоствердження (щоб здобувач бачив в ньому кваліфікованого, вимогливого, справедливого викладача); на засоби педагогічного впливу (взаємоповага, порозуміння); на здобувача (допомога в адаптації, роз'яснення питань якості вищої освіти); на мету педагогічної діяльності (допомога здобувачу гідно самостверджуватись).

Лише в прищепленні та дотриманні морально-етичних норм усіх учасників освітнього процесу формується високий рівень майстерності та професійної позиції викладача, що надає нової якості вищій освіті, стимулює саморозвиток особистості, а сама доброчесність є інструментом для самоаналізу і виявом резервів для саморозвитку. Тому, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, а саме викладачі дисциплін гуманітарного циклу, більші зусилля спрямовують на морально-психологічні аспекти освітнього процесу, а не прагматичні – наприклад, вдосконалення інструментів з виявлення плагіату, чому сьогодні і присвячена більшість виступів з цієї теми.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 08.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 20.09.2021).
2. Фундаментальні цінності академічної доброчесності: переклад з англійської (перевидання друге). Міжнародний центр академічної доброчесності / за ред. Т. Фішман. Університет Клемсон, 1999. 36 с.
3. Бондаренко В.В. Основи педагогіки та психології вищої школи: навч. посіб. Харків:ХНАДУ, 2020. 206 с.

**ОПУБЛІКОВАНІ ТЕЗИ ТА ЕСЕ, А ТАКОЖ РОЗМІЩЕНІ НА ВЕБ-
СТОРІНКАХ МАТЕРІАЛИ НАДАЮТЬСЯ НА ІСНУЮЧИХ УМОВАХ І В
НАЯВНІЙ ФОРМІ**

Організатори Стажування не гарантують, що веб-сторінки будуть доступні постійно і вільні від помилок. Організатори Стажування не несуть відповідальності за будь-які прямі, непрямі, фактичні чи побічні збитки, упущену вигоду, тимчасове припинення діяльності, що виникло в результаті неправомірного використання опублікованих матеріалів, у тому числі і у випадку, коли Організатори Стажування були поінформовані про можливість таких збитків.

За достовірність викладених фактів, цитат та інших відомостей відповідальність несе автор.

Організатори Стажування не здійснюють і не можуть здійснювати перевірку інформації, даних, викладених авторами в тезах, есе і не несуть відповідальності за зміст такої інформації. В разі порушення авторами прав інших осіб, Організатори Стажування має право у будь-який час на свій розсуд видалити публікацію.